

VIHA RIKOKSEN MOTIIVINA

Katsaus viharikollisuuden tilaan Suomessa

Maria Laatu

5/2020

Tiivistelmä

Tekijä(t) Maria Laatu	Tutkinto Poliisi (AMK) / 20181
Julkaisun nimi Viha rikoksen motiivina – Katsaus viharikollisuuden tilaan Suomessa	Julkisuusaste Julkinen
Ohjaaja Jasmin Kaunisto	Opinnäytetyön muoto Kvalitatiivinen tutkimus
<p>Viharikokset ovat lisääntyneet viime vuosina merkittävästi niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla. Viharikoksille ei kuitenkaan ole olemassa yhtä kansainvälisesti hyväksyttyä määritelmää, eikä Suomen lainsäädäntö nykyisellään määrittele viharikoksen käsitettä.</p> <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää viharikosten tyypillisimmät ilmenemismuodot sekä niiden taustalla vaikuttavat motiivit. Tutkimuksessa tarkasteltiin lisäksi viharikosten tunnistamista sekä keinoja ja valmiuksia viharikollisuuden torjuntaan ja ennalta estämiseen.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jonka avulla viharikollisuuden kokonaiskuvaa pyrittiin kartoittamaan olemassa olevaan tutkimustietoon perustuen. Tutkimus on muodoltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus ja tutkimusaineisto on analysoitu aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.</p>	
Sivumäärä 50 + 3 liitesivua	Tarkastuskuukausi ja -vuosi 5/2020
Avainsanat Viharikos, viharikollisuus, vihamotiivi, viha, viharikosten torjunta, vähemmistö	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET	5
3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	7
3.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä.....	7
3.2 Aineiston keruu.....	8
3.3 Aineiston analyysi.....	11
4 VIHARIKOKSISTA	13
4.1 Viharikoksen määritelmä.....	13
4.2 Ekstremistiset rikokset	14
4.3 Viharikosten seuranta Suomessa.....	15
4.4 Viharikosten kansainvälinen seuranta.....	16
5 VIHARIKOKSEN MONET MUODOT	17
5.1 Viharikosten ilmenemismuodot	18
5.2 Viharikosten tapahtumapaikat	20
5.3 Racististen motiivien selvittäminen viharikosten esitutkinnassa	20
6 VIHARIKOSTEN TUNNISTAMINEN	22
6.1 Indikaattorit viharikosten tunnistamisen työkaluna	23
6.2 Viharikoskoulutus	25
7 KUKA VIHAA JA KETÄ VIHATAAN.....	28
7.1 Miksi vihaamme.....	28
7.2 Vihamotiivit	30
7.3 Miksi viharikoksia tehdään.....	31
7.4 Viharikoksesta epäillyt – kuka tekee viharikoksia.....	32
7.5 Viharikoksen uhrit.....	33
7.6 Viharikoksen vaikutus uhriin.....	34
8 VIHARIKOSTEN TORJUNTA JA ENNALTA ESTÄMINEN.....	37
8.1 Rikoslain sisältämät keinot puuttua viharikoksiin	38
8.2 Viharikokset ja poliisikäsittely	39
8.3 Viharikosten ennalta estäminen	41
9 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	43

LÄHTEET	47
----------------------	-----------

LITTEET

1 JOHDANTO

Viharikokset sekä niiden torjunta ovat viime vuosina olleet vahvasti esillä julkisessa keskustelussa. Se, mitä viharikoksilla tarkalleen tarkoitetaan, on kuitenkin epäselvää, eikä viharikoksille ole olemassa yhtä kansainvälisesti hyväksyttyä määritelmää. Suomen rikoslaki ei pidä sisällään termejä *rasismi*, *viharikos*, *vihapuhe* tai edes *viha*, vaikka yksi rikoslain keskeisimpiä tavoitteita onkin pyrkiä kontrolloimaan vihan eri ilmenemismuotoja. Julkisessa keskustelussa viharikokset ja rasistiset rikokset usein myös rinnastetaan toisiinsa. (Hyttinen & Tapani 2018, 16.)

Vaikka rikoslakimme ei nykyisellään tunne viharikoksen tai rasistisen rikoksen määritelmää, rikoslain rangaistuksen koventamisperusteissa on otettu huomioon teon taustalla mahdollisesti vaikuttava rasistinen vihamotiivi. Koventamisperusteen lisäksi joihinkin rikoslain sisältämiin rikosnimikkeisiin, kuten syrjintään tai kiihottamiseen kansanryhmää vastaan, sisältyy vihamotiivi. Periaatteessa mikä tahansa Suomen rikoslainsäädännössä rikokseksi määritelty rikos voi olla viharikos. Ratkaisevaa on teon taustalla vaikuttava motiivi. Esimerkiksi tavanomaisimpia etniseen tai kansalliseen taustaan liittyvään motiiviin perustuen tehtyjä rikoksia ovat pahoinpitely, laiton uhkaus sekä kunnianloukkaus. (Rauta 2019, 5.)

Julkisessa keskustelussa viharikoksiin ja rasismiin suhtaudutaan hyvin kielteisesti. Siitä huolimatta suvaitsemattomuudesta juontuva viha ja rasismi ovat viime vuosina lisääntyneet yhteiskunnassa. (Hyttinen & Tapani 2018, 12.) Vuoden 2018 poliisibarometrissä selvitettiin suomalaisten huolestuneisuutta yksittäisistä rikosilmiöistä. Tutkimukseen otettiin tällä tutkimuskerralla mukaan ensimmäistä kertaa myös terrorismi ulkomailla ja suomessa sekä viharikollisuus. Selvityksen mukaan jopa 75 prosenttia suomalaisista koki melko paljon tai erittäin paljon huolta viharikollisuudesta. Esimerkiksi seksuaalisen ahdistelun ja väkivallan kohdalla vastaava luku oli 72 prosenttia. (Vuorensyrjä & Fagerlund 2018, 59-61.)

Viharikoksia tarkastellessa on myös oleellista huomata, että viharikoksen uhri ei joudu rikoksen kohteeksi sattumalta, vaan valikoituu kohteeksi oman henkilökohtaisen ominaisuutensa vuoksi. Viharikokset voidaankin mieltää erityisen vahingollisina, koska yksittäinen teko toimii viestinä koko ryhmälle, jota uhri edustaa. Viharikoksilla voikin olla kauaskantoisia seurauksia ja ne vaikuttavat muun muassa uhrin yleisen turvallisuuden tunteeseen, psyykkiseen hyvinvointiin ja viranomaisluottamukseen. (Aaltonen 2019, 6.)

Viranomaisista poliisi on yksi keskeinen taho viharikosten tunnistamisessa, ehkäisemisessä sekä niihin puuttumisessa. Viranomaisille ei kuitenkaan läheskään aina ilmoiteta vakavimmastakaan tilanteesta ja toisaalta viharikoksia ei aina tunnisteta ja kirjata. Iso osa viharikoksista jätetään ilmoittamatta, koska ajatellaan, että ilmoituksella ei ole vaikutusta. Osa ilmoituksen tehneistä on myös kohdannut asenteellista tai vähättelevää kohtelua poliisin puolelta. Sillä, miten uhri kohdataan ja miten hänelle kerrotaan prosessin etenemisestä, voikin olla merkittävä vaikutus uhrin kokemukseen ja tilanteesta toipumiseen. (Korhonen ym. 2016, 134.)

Suomessa tehtiin vuoden 2018 aikana yhteensä 910 rikosilmoitusta epäillyistä viharikoksista. Edeltävänä vuonna epäiltyjä viharikoksia ilmoitettiin 1165. Valtaosa poliisille ilmoitetuista viharikosepäilyistä oli uhrin etniseen tai kansalliseen taustaan liittyviä ennakkoluuloja tai vihamielisyyttä. Muut ilmoitetut viharikokset liittyivät uhrin uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen, vammaisuuteen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun. (Rauta 2019, 9.)

Viharikosten torjunnan merkitystä on korostettu viime vuosina erilaisissa strategioissa ja toimenpideohjelmissa. Vuonna 2017 poliisi tehosti viharikosten torjuntaa hallituksen syyskuussa 2016 tekemien päätösten mukaisesti. Helsingin poliisilaitokselle perustettiin vihapuheen torjuntaan keskittyvä valtakunnallinen yksikkö, jonka tehtävänä oli tutkia erityisesti internetissä tapahtuvia uskonrauhan rikkomisia sekä kiihottamisia kansanryhmää vastaan. Keskittäminen tehosti toimintaa ja yksikön perustamisen myötä rikosilmoituksia erityisesti kiihottamisesta kansanryhmää vastaan kirjattiin lukumäärällisesti huomattavasti enemmän kuin edeltävinä vuosina. (Sisäministeriö 2018, 9.)

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Kuten edellä todettiin, viharikokset ovat olleet viime vuosina näkyvästi esillä julkisessa keskustelussa sekä sosiaalisessa mediassa. Aihe herättää keskustelua ja jakaa mielipiteitä, mutta viharikokselle ei ole olemassa yhtä yksiselitteistä kansainvälisesti hyväksyttyä määritelmää. Tutkimukset ovat myös osoittaneet, että viranomaisilla on haasteita viharikosten tunnistamisessa sekä niihin puuttumisessa ja ennalta estämisessä.

Julkisen keskustelun ohella viharikokset ovat herättäneet kiinnostusta myös akateemisissa yhteisöissä ja viharikollisuutta onkin tutkittu viime vuosina verrattain paljon. Iso osa viharikostutkimuksesta on kuitenkin uhritutkimusta, joka painottuu uhrien kokemuksiin ja näkemyksiin viharikoksista. Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (ETYJ) kerää kansainvälisellä tasolla tietoa viharikoksista. Sekä ETYJ että Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA) ovat julkaisseet useita viharikoksiin ja tiedonkeruuseen liittyviä oppaita ja muuta materiaalia. Suomessa viharikoksia seurataan puolestaan poliisin valtakunnallisten rikosilmoitustietojen pohjalta. Poliisiammattikorkeakoulu tuottaa vuosittain raportin rasistisesta ja muusta viharikollisuudesta sekä sen kehityksestä seuraamalla poliisiasiaintietojärjestelmään kirjattuja viharikoksia.

Tässä tutkimuksessa pyrittiin tarkastelemaan viharikollisuutta laajempänä kokonaisuutena ja selvittämään viharikosten ilmenemismuotoja sekä viharikosten taustalla vaikuttavia motiiveja. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin keinoja tunnistaa, ennalta estää ja torjua viharikoksia sekä sitä, miten toimintaa voitaisiin mahdollisesti kehittää. Tutkimuksessa tarkastellaan viharikosten tilaa erityisesti Suomessa, mutta aihetta sivutaan myös kansainvälisellä tasolla.

Tutkimus toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jonka aineisto koostui olemassa olevasta tutkimustiedosta. Muodoltaan tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimuksellinen opinnäytetyö. Tutkimusaineisto kerättiin Poliisiammattikorkeakoulun kautta käytettävissä olevista elektronisista tietokannoista ja aineisto koostui kokonaisuudessaan 20 artikkelista. Tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Tutkimukselle asetettiin seuraavat tutkimuskysymykset, joihin pyrittiin vastaamaan tutkimusaineiston pohjalta:

1. Millaisia ilmenemismuotoja viharikoksilla on?
2. Miten viha vaikuttaa rikoksen motiivina?
3. Miten viharikoksia voidaan tunnistaa?
4. Miten viharikoksia voidaan ennalta estää ja torjua?

3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tämä tutkimus toteutettiin integroivana kuvailevana kirjallisuuskatsauksena viharikoksia käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen perustuen. Tutkimuksen avulla pyrittiin löytämään vastauksia asetettuihin tutkimusongelmiin ja kartoittamaan viharikollisuuden tilaa erityisesti Suomessa, mutta myös kansainvälisellä tasolla.

3.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Kirjallisuuskatsaus on tutkimusmenetelmä, jonka avulla voidaan tarkastella jo olemassa olevaa tutkimusta. Sen avulla voidaan koota yhteen tutkimuksen kohteena olevaa aihetta käsittelevää aikaisempaa tutkimustietoa ja tuottaa siihen perustuen uutta tutkimustietoa sekä etsiä aiheita jatkotutkimukselle. Kirjallisuuskatsaus voi olla itsenäinen tutkimus tai menetelmää voidaan hyödyntää laajemman tutkimuksen alkuselvityksenä, kun halutaan muodostaa kokonaiskuva siitä, mitä aiheesta tiedetään ja mitä siitä tulisi vielä selvittää. (Aveyard 2010, 1-2, 11.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yksi yleisimmin hyödynnetyistä kirjallisuuskatsauksista. Tutkimusmenetelmänä kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan mieltää yleiskatsauksena, jossa aineiston valintaa eivät rajaa tiukat metodiset säännöt. Tutkimuskysymykset voivat olla avoimempia kuin systemaattisessa katsauksessa tai meta-analyysissä ja tutkittavaa ilmiötä voidaan kuvata laaja-alaisesti. (Salminen 2011, 6.)

Kirjallisuuskatsaus on metodologisesti monipuolinen tutkimusmenetelmä, jolla on useita vaihtoehtoisia toteutustapoja. Salminen (2011, 6) jakaa kirjallisuuskatsauksen perustyyppit kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen, systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen sekä meta-analyysiin. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa edelleen narratiiviseen ja integroivaan kirjallisuuskatsaukseen.

Narratiivinen kirjallisuuskatsaus on metodologisesti kirjallisuuskatsauksen kevyin muoto ja sen avulla voidaan muodostaa laaja kuva käsiteltävästä aiheesta. Integroivaa kirjallisuuskatsausta puolestaan käytetään, kun halutaan kuvata tutkittavana olevaa ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti. Integroivan kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan tuottaa tehokkaasti uutta tietoa jo tutkitusta aiheesta. (Salminen 2011, 6-8.) Tämä tutkimus toteutettiin kuvailevan integroivan kirjallisuuskatsauksen avulla, jolloin aineistoja voitiin yhdistellä ilman tiukkoja rajoituksia.

Finkin (2005, 54) mallin mukaan kirjallisuuskatsauksen tutkimusprosessi voidaan esittää erilaisiin vaiheisiin jakautuvana prosessina. Tutkimusprosessi alkaa tutkimussuunnitelman laatimisesta ja tutkimuskysymysten asettamisesta. Seuraavaksi valitaan tutkimusaineiston hakemisessa käytettävät tietokannat ja suoritetaan aineiston keruu. Aineiston keruuta seuraa aineiston analysointi, jossa hakutuloksia arvioidaan ja artikkeleista kerätään tietoa. Prosessin viimeinen vaihe on tulosten syntetisointi eli tiedon raportointi ja löydösten selittäminen. Finkin malli kirjallisuuskatsauksen vaiheista on esitetty alla kuviossa 1.

Kuvio 1. Tutkimusprosessin vaiheet (mukaihen Fink 2005, 54).

3.2 Aineiston keruu

Tutkimus käynnistyi tutkimussuunnitelman laatimisella. Tutkimussuunnitelmassa hahmoteltiin tutkimuksen ääriiivat ja määriteltiin tutkimusongelma sekä tutkimuskysymykset. Tutkimuskysymysten asettamisen jälkeen valittiin tietokannat, joista tutkimuksen kannalta keskeistä tietoa lähdettiin etsimään. Tutkimusaineistohaku toteutettiin Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoiden käytössä oleviin tietokantoihin. Aineiston haku rajattiin saatavuudesta johtuen ainoastaan elektronisiin aineistoihin. Kaikkiin saatavilla oleviin tietokantoihin suoritettiin alustava haku ja tutkimuksessa käytettäväksi tietokannoiksi valittiin hakutulosten perusteella EBSCOhost, Edilex, Emerald, Etsivä sekä Sage Premier. Tutkimusaineiston laajentamiseksi Poliisiammattikorkeakoulun kautta käytössä olevien elektronisten tietokantojen lisäksi aineistoa haettiin myös GoogleScholar -tietokannasta.

Kirjallisuuskatsaukseen sisällytettävä aineisto valittiin asettamalla sisäänotto- ja poissulkukriteerit ja rajaamalla tiedonhakua luotujen kriteerien perusteella. Kriteerien avulla pyritään rajaamaan aineisto siten, että sen avulla voidaan vastata asetettuihin tutkimuskysymyksiin. (Aveyard 2010, 14, 69-73.) Sisäänotto- ja poissulkukriteerien muodostamiseen vaikutti tässä tutkimuksessa erityisesti tutkimuksen tavoite sekä oppinnäytetyön asettamat rajoitukset. Kriteerien avulla pyrittiin rajaamaan mukaan kattavasti luotettavia, tieteellisiä tutkimuksia ja viranomaisraportteja, jotka vastaavat

tutkimuskysymyksiin. Aineistoa pyrittiin lisäksi rajaamaan siten, että sen läpikäyminen on mahdollista kohtuullisessa ajassa. Tässä tutkimuksessa käytetyt alkuperäistutkimusten sisäänotto- ja poissulkukriteerit on esitetty taulukossa 1.

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
<ul style="list-style-type: none"> • Aineisto on julkaistu vuosien 2010-2020 aikana • Aineisto on suomen- tai englanninkielinen • Tieteellinen artikkeli tai viranomaisraportti • Kokoteksti saatavilla • Elektroninen aineisto • Eri tutkimusmetodein toteutetut tutkimukset 	<ul style="list-style-type: none"> • Aineisto, joka on julkaistu ennen vuotta 2010 • Alkuperäiset tutkimukset, joiden kieli on muu kuin suomi tai englanti • Aineisto, joka ei täytä tieteellisen julkaisun kriteereitä tai ole viranomaisraportti • Maksullinen aineisto • Painetut julkaisut

Taulukko 1. Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit.

EBSCOhost tietokannassa aineistohaku suoritettiin hakusanalla ”*hate crime**”. Haku rajattiin ensin aineiston avainsanoihin ja tiivistelmään, mutta koska näillä hakukriteerillä hakutulosten ulkopuolelle jäi merkittävä osa tutkimusaihetta käsitteleviä artikkeleita, haku suunnattiin koko aineistoihin. Aineistoa kokeiltiin rajata myös valitsemalla asiasanastosta aineiston aiheeksi kategoria *hate crimes*, viharikokset, mutta tämä valinta rajasi pois lähes puolet hakutuloksista. Muita tietokannassa käytettyjä hakuehtoja olivat englanninkieli, julkaisuvuosi vuosien 2010-2020 välillä, saatavilla oleva kokoteksti sekä se, että aineisto on akateeminen julkaisu. Annetuilla hakuehdoilla tietokannasta löytyi yhteensä 89 artikkelia.

Edilexistä aineistoa haettiin hakusanoilla *vihariko** ja *hate crime**. Myös hakusanaa ”*hate crime**” kokeiltiin, mutta se ei lisännyt hakutuloksia. Aineisto rajattiin lakikirjaston sisältöön, jolloin uutiset, digikirjastot ja verkkokoulutukset, säädökset, esityöt, oikeuskäytäntö ja virallistieto jätettiin haun ulkopuolelle. Tietokannasta haettavan aineiston julkaisuvuosi rajattiin aikavälille 2010-2020. Annetuilla hakukriteereillä löytyi yhteensä 26

artikkelia ja kun joukosta rajattiin vielä manuaalisesti pois opinnäytetyöt, artikkeleita löytyi 23.

Emerald lehtitietokannassa hakuun käytettiin hakusanaa ”*hate crime*””. Haku rajattiin vuosiin 2010-2020 ja hakuun otettiin mukaan vain ne artikkelit, joista oli saatavilla kokoteksti. Vaikka haku kohdistettiin avainsanojen tai tiivistelmien sijaan koko artikkeliin, näillä hakuehdoilla haku tuotti vain neljä tulosta, joten hakua kokeiltiin hakusanalla *hate crime*. Hakusanaa vaihtamalla hakutuloksia saatiin yhdeksän, joista yksi artikkeli valittiin mukaan tutkimusaineistoon.

Edilexin tavoin Etsivä -kirjastotietokannasta aineistonhaussa käytettiin hakusanoja *vihariko** ja *hate crime**. Aineiston julkaisuvuosi rajattiin aikavälille 2010-2020 ja aineistotyyppiä valittiin elektroninen aineisto. Haun ulkopuolelle jäivät painetut kirjat, lehdet sekä opinnäytetyöt. Haettavan aineiston kieleksi valittiin ensin suomi, jonka jälkeen haku suoritettiin uudelleen muuten samoilla hakuehdoilla, mutta kieleksi valittiin englantia. Suomenkielistä aineistoa löytyi annetuilla hakukriteereillä 19 julkaisua ja kun kieleksi valittiin englantia, haku tuotti 5 tulosta.

Sage Premier tietokannassa haku tehtiin hakusanalla ”*hate crime**””. Aineiston julkaisuaikaväliksi valittiin vuodet 2010-2020 ja haku rajattiin vain artikkeleihin, joista on saatavilla kokoteksti. Haku tuotti annetuilla hakuehdoilla 31 osumaa artikkelien kokoteksteistä. Näin ollen hakua ei rajattu enää avainsana- tai tiivistelmätasolle.

Poliisiammattikorkeakoulun opiskelijoiden käytössä olevien elektronisten tietokantojen lisäksi aineistoa etsittiin GoogleScholarin kautta. GoogleScholarissa hakuehtojen rajaamismahdollisuudet olivat rajalliset, eikä tietokannassa ole mahdollista käyttää hakusanakatkaisua. Aineiston julkaisuväliksi valittiin 2010-2020 ja lainaukset rajattiin pois hausta. GoogleScholarin haku kohdistuu oletuksena artikkelien kokotekstiin ja vaihtoehtoisesti haun voi tehdä artikkelien otsikkoihin. Koska otsikkotasolla tehty haku olisi rajannut pois merkittävän osan aineistosta, haku tehtiin artikkelien kokoteksteihin. Aineistohaussa käytettiin ensin suomenkielisiä hakusanoja *viharikos OR viharikokset OR viharikollisuus OR viharikollisuuden OR viharikoksia OR viharikosten OR viharikoksista OR viharikoksiin*. Englanninkielinen haku tehtiin hakusanoilla ”*hate crime*” OR ”*hate crimes*”. Kokoteksteihin kohdistettu englanninkielinen haku tuotti 14 200 tulosta, joten haku rajattiin otsikkotasolle. Tällöinkin hakutuloksia saatiin 1100.

Artikkelit käytiin läpi ensin otsikko- ja abstraktitasolla ja sen jälkeen tämän tutkimuksen kannalta relevantteihin artikkeleihin perehdyttiin tarkemmin. Taulukkoon 2 on koottu elektronisista tietokannoista saadut, sisäänottokriteereitä vastaavat hakutulokset sekä tutkimusaineistoon valikoituneiden artikkelien lukumäärä tietokannoittain.

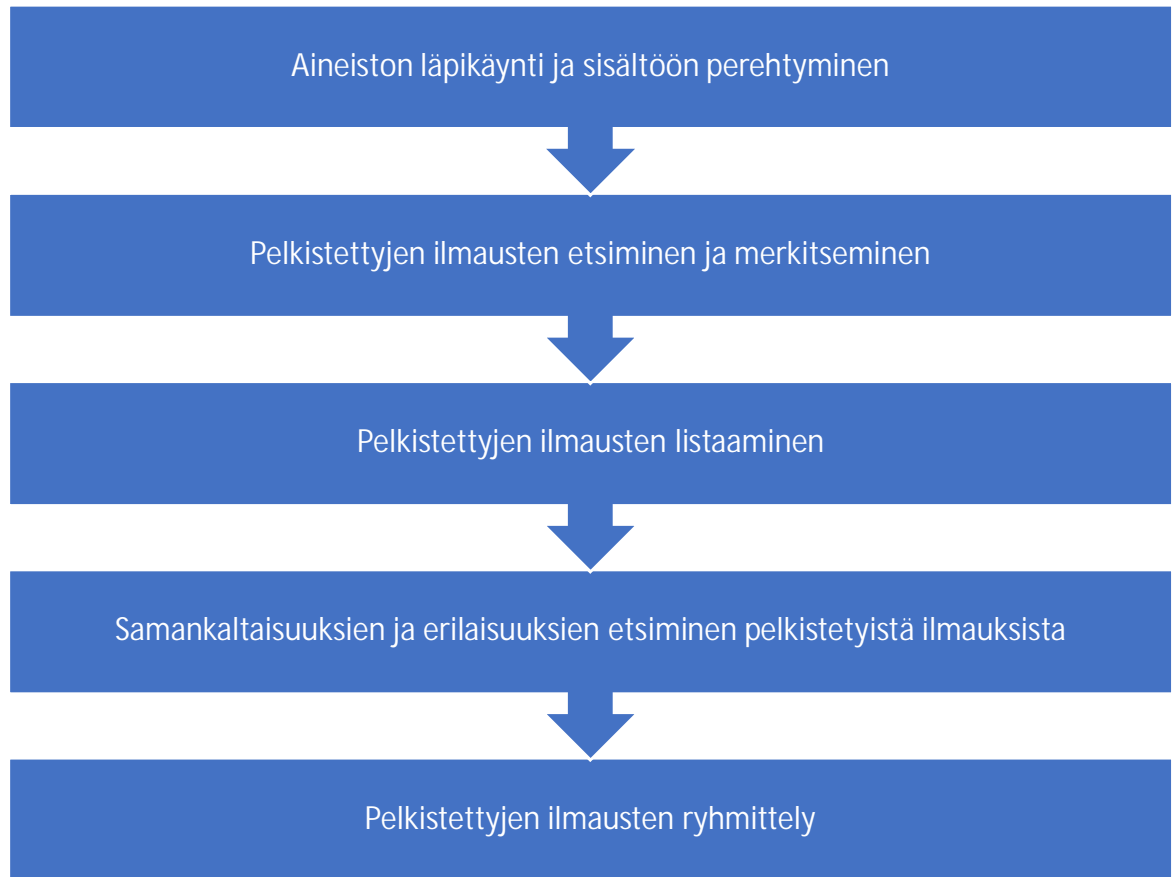
Tietokanta	Hakutulokset	Tutkimusaineistoon valitut artikkelit
EBSCOhost	89	4
Edilex	23	1
Emerald	9	1
Etsivä	24	8
GoogleScholar	1376	5
Sage Premier	31	1

Taulukko 2. Tietokantakohtaiset hakutulokset ja tutkimusaineistoon valitut artikkelit.

3.3 Aineiston analyysi

Aineiston keruun jälkeen aineistoa tarkasteltiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan hyödyntää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Se voidaan jakaa edelleen teoriasidonnaiseen, teorialähtöiseen sekä tämän tutkimuksen aineiston tarkastelussa käytettyyn aineistolähtöiseen analyysiin. Aineistolähtöisen analyysin avulla pyritään muodostamaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Aineistosta valitaan analyysiyksiköt tutkimuksen tarkoituksen sekä tutkimusasetelman perusteella. Analyysiyksiköt eivät ole etukäteen valittuja, eikä aikaisemmilla tiedoilla tai teorioilla tutkittavasta ilmiöstä pitäisi olla minkäänlaista roolia analyysin toteuttamisessa, vaan aineistoa analysoidaan sisältöohjautuvasti. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Aineistolähtöinen laadullinen analyysi voidaan esittää kolmivaiheisena prosessina, joka jaetaan aineiston redusointiin eli pelkistämiseen, aineiston klusterointiin eli ryhmittelyyn sekä aineiston abstrahointiin eli teoreettisten käsitteiden luomiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Tutkimusaineiston analyysin vaiheittainen eteneminen on esitetty alla kuviossa 2.

Kuvio 2. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen (mukaiillen Tuomi & Sarajärvi 2018).

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi aloitettiin aineiston läpikäymisellä ja pelkistämisellä. Aineistosta poimittiin tutkimusasetelman kannalta oleellinen tieto ja tutkimusongelmiin vastaamaton tieto karsittiin pois. Analyysiyksiköiksi eli pelkistetyiksi ilmauksiksi valittiin lauseen osa tai ajatuskokonaisuus. Alkuperäisilmaisut koottiin ja listattiin, jonka jälkeen niille luotiin yleiskieliset pelkistetyt ilmaukset. Datan pelkistämisen jälkeen aineiston alkuperäisilmaisut käytiin läpi ja aineistosta etsittiin samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia kuvaavia ilmaisuja. Samaa ilmiötä kuvaavat käsitteet yhdistettiin luokiksi, jotka ryhmiteltiin edelleen ala- ja yläluokiksi. Käsitteitä yhdistelemällä analysoinnin tuloksena voitiin muodostaa vastauksia tutkimukselle asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

4 VIHARIKOKSISTA

4.1 Viharikoksen määritelmä

Kuten edellä on käynyt ilmi, viharikoksille ei ole olemassa yhtä kansainvälisesti hyväksyttyä määritelmää. Se, mitä viharikoksilla tarkoitetaan, onkin usein epäselvää ja julkinen viharikoskeskustelu on poliittisesti väritynyttä ja osittain epätäsmällistä (Hyttinen & Tapani 2018, 19). Suomessa yleisimmin käytössä olevan määritelmän mukaan viharikoksella tarkoitetaan henkilöön, ryhmään, omaisuuteen tai instituutioon kohdistuvaa rikosta, jonka motiivina on ennakkoluulo tai vihamielisyys uhrin todellista tai oletettua ominaisuutta kohtaan. Ominaisuus voi liittyä uhrin etniseen tai kansalliseen taustaan, uskonnolliseen vakaumukseen, elämäntavoihin, seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin tai vammaisuuteen. (Sisäministeriö 2019.) Viharikoksen uhri ei siis joudu teon kohteeksi sattumalta, vaan valikoituu kohteeksi jonkin henkilökohtaisen ominaisuutensa vuoksi. Teko voidaan luokitella viharikokseksi silloinkin, kun tekijä vain olettaa uhrin kuuluvan johonkin edellä mainituista viiteryhmistä. Uhrin todellisella viiteryhmällä ei näin ollen ole merkitystä. (Tihveräinen 2015, 2.)

Suomen lainsäädäntöön ei ole kirjattu erillistä viharikoksen määritelmää. Viharikos voi kuitenkin olla mikä tahansa kansallisessa lainsäädännössä rikokseksi säädetty teko, jonka taustalla vaikuttaa vihamotiivi. (Nokso-Koivisto 2019, 4.) Suomessa yleisimpiä rasisisistä motiivista tehtyjä rikoksia ovat pahoinpitely, laitton uhkaus sekä kunnianloukkaus (Engvist & Rauta 2018, 121). Rikoslain (19.12.1889/39) 6 luvun 5 §:n mukaan rangaistusta voidaan koventaa, kun rikoksen taustalla on rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuva vaikutin tai niihin rinnastettava muu vaikutin (RL 6:5,5). Rikoslain sisältämiä keinoja puuttua viharikollisuuteen on tarkasteltu tarkemmin luvussa 8.1.

Viharikoksia tarkastellessa on hyvä huomata, että viharikoksessa kyse ei ole vain yksittäisestä teosta, vaan teko voidaan määritellä rakenteellisena, kun se kohdistuu kokonaiseen ryhmään. Yksittäinen viharikos voidaan nähdä signaalirikoksena, jolloin rikoksen vaikutukset eivät ulotu yksinomaan rikoksen välittömään uhriin, vaan myös uhrin edustama vähemmistö saattaa kokea joutuneensa kollektiivisesti rikoksen kohteeksi. (Saarikomäki 2019, 3; Engvist & Rauta 2018, 121.)

4.2 Ekstremistiset rikokset

Viharikosten taustalla vaikuttaa tekijän viha jotain uhrin ominaisuutta kohtaan. Kun teon motiivi kytkeytyy laajemmin tekijän aatemaailmaan, voidaan puhua puolestaan ekstremistisistä rikoksista. Väkivaltaisella ekstremismillä tarkoitetaan väkivallan käyttämistä, sillä uhkaamista, siihen kannustamista tai sen oikeuttamista aatemaailmaan tai ideologiaan vedoten. Taustalla vaikuttavat tällöin jaetut ajatusmallit, joiden lähtökohtina ovat tulkinnat ihmisryhmistä, maailmasta, uskonnosta, ihmisten ja valtioiden välisistä suhteista, ihmisarvosta, pyhästä ja ei-pyhästä tai muista vastaavista yksilön toimintaa ohjaavista uskomuksista. Väkivaltarikokset, väkivaltaan yllyttämiseen liittyvät rikokset sekä väkivallalla uhkaamiset, joiden motiivi liittyy tekijän aatemaailmaan, voidaan luokitella ekstremistisiksi rikoksiksi. Myös tällaisten tekojen yritykset sekä osallisuuden eri muodot huomioidaan. Väkivaltainen ekstremismi erottuu muista väkivaltarikoksista siten, että tekijä ei omasta tai ryhmänsä näkökulmasta tee mitään väärää, sillä väkivalta koetaan oikeutettuna. (Sisäministeriö 2017, 12; Mankkinen 2019.)

Osa ekstremistisistä rikoksista voidaan luokitella viharikoksiksi, mutta toisaalta viharikoksista vain osa on ekstremistisiä. Uhrin johonkin ominaisuuteen kohdistuvan vihan vuoksi tehty viharikos ei välttämättä ole ekstremistinen, mikäli teon taustalla vaikuttaa kokonaisen aatemaailman sijaan uhrin yksittäinen ominaisuus. (Sisäministeriö 2017, 12.) Erot viharikoksen ja ekstremistisen rikoksen välillä liittyvät teon suunnitelmallisuuteen, tekijän tiedossa oleviin yhteyksiin väkivaltaisiin ääriilikkeisiin sekä muihin teon motiivia selventäviin tekijöihin (Sisäministeriö 2018, 15).

Ekstremismiä voidaan tehokkaimmin torjua ennalta ehkäisevällä työllä ja toimenpiteillä. Rangaistuksen pelko ei pääsääntöisesti toimi ehkäisyä ekstremismille, sillä rangaistuksella on vain harvoin vaikutusta väkivaltaisten aatteiden vahvoihin tukijoihin. Ennaltaehkäisy sen sijaan vähentää väestöryhmien välistä vastakkainasettelua sekä yhteiskunnan polarisaatiota, jonka lisääminen on väkivaltaisten ekstremististen ryhmien tavoite. Suomessa ekstremismin uhka on edelleen pieni moneen muuhun maahan verrattuna. Uhka on kuitenkin kasvanut viime vuosien aikana myös Suomessa ja suurin riskitekijä ovat yksittäiset toimijat ja pienryhmät. (Mankkinen 2020.)

Suomessa väkivaltaista radikalisoitumista ja ekstremismiä ryhdyttiin ennalta ehkäisemään suunnitelmallisesti 2010-luvun alussa. Taustalla vaikuttivat kansainvälinen kehitys sekä väkivaltaisen radikaali-islamistisen ekstremismin ja terrorismin lisääntyminen Euroopassa

sekä sen leviäminen myös Pohjoismaihin. (Mankkinen 2019.) Vaikka väkivaltainen radikalisoituminen ei ole mielenterveyden sairaus, kansainvälinen tutkimus ja kokemukset ovat osoittaneet, että näiden välillä on yhteys. Mielenterveyspalvelut ovatkin yksi tärkeässä asemassa oleva ennalta ehkäisevän työn toimija. Myös poliisilla on tärkeä rooli ennaltaehkäisyssä. Poliisin ankkuritoiminnan kautta pyritään kohtaamaan radikalisoituneita henkilöitä moniammatillista yhteistyötä hyödyntäen. Muita ennalta estävää työtä tekeviä tahoja ovat järjestöt ja uskonnolliset yhteisöt, jotka voivat tarjota väkivallasta irti auttavia palveluja tai henkistä tukea. (Kinnunen & Partanen 2019, 11.)

4.3 Viharikosten seuranta Suomessa

Poliisin tietoon tullutta viharikollisuutta on seurattu Suomessa jo yli 20 vuoden ajan. Poliisiammattikorkeakoulu julkaisee vuosittain selvityksen edellisen vuoden aikana tehdyistä rikosilmoituksista, jotka sisältävät viharikosepäilyn. Vuodesta 1997 vuoteen 2007 tilastointi käsitti vain epäillyt rasistiset rikokset, mutta vuonna 2009 tilastointimenetelmä uusittiin kattamaan myös muut, kuin etniseen tai kansalliseen taustaan perustuvat viharikokset. Nyt viharikokset määritellään poliisin tilastoinnissa etnisyyden tai kansallisuuden, uskonnon tai elämänkatsomuksen, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun ja vammaisuuden perusteella. (Engvist & Rauta 2018, 122.)

Poliisin viharikostilastointi perustuu poliisin kirjaamiin rikos- ja tutkintailmoituksiin, joten tilastointi kattaa vain ne tapaukset, jotka on tuotu poliisin tietoon. Verrattuna uhritutkimuksista saatuihin tietoihin syrjinnän ja viharikollisuuden yleisyydestä, poliisille tehdään ilmoituksia viharikoksista hyvin harvoin ja näin ollen merkittävä osa rikoksista jää tilastoinnin ulkopuolelle. Oikeusministeriön selvityksen mukaan lähes 80 prosenttia viharikoksista jää ilmoittamatta poliisille. Yhtenä syynä tähän on uhrin ajatus siitä, että poliisi ei tee asialle mitään. Taustalla voi vaikuttaa myös pelko tai teon vakavuuden kyseenalaistaminen. Valtaosalla rikoksen uhreista on myös varsin vähän tietoa tapausten etenemisestä rikosprosessissa, eivätkä he sen vuoksi saata asiaa poliisin tietoon. (Aaltonen 2019, 22; Korhonen ym. 2016, 80; Nokso-Koivisto 2019,14.)

Syyttäjien tai tuomioistuinten osalta viharikostilastointia ei ole saatavilla. Viharikos voi olla mikä tahansa rikos, joten rikosnimikekohtainen seuranta ei ole riittävää kuin yksittäisten rikosnimikkeiden, kuten kiihottaminen kansanryhmää vastaan, osalta. Oikeushallinnon järjestelmästä on kuitenkin mahdollista selvittää tapaukset, jotka poliisi on luokitellut

viharikoksiksi. (Aaltonen 2019, 1.) Poliisilla on vuoden 2019 alusta alkaen ollut velvollisuus ilmoittaa syyttäjälle mahdollisesta viharikosmotiivista teon taustalla. Viime kädessä on syyttäjän harkinnan varassa tehdä päätös, syytetäänkö epäiltyä viharikoksesta vai vaaditaanko epäillyn rikoksen vihaelementeistä lisätodisteita. (Aaltonen, Illman & Mantila 2019, 22.)

4.4 Viharikosten kansainvälinen seuranta

Euroopan neuvoston rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio ECRI suorittaa maakohtaisesti valvontaa ja arvioi kunkin Euroopan neuvoston jäsenvaltion ihmisoikeustilannetta erityisesti rasismien ja suvaitsemattomuuden osalta. Komissio laatii valvonnasta maakohtaisia raportteja ja antaa suosituksia rasismien ja suvaitsemattomuuden torjumiseksi. (ECRI 2019, 7-8.)

ECRI julkaisi syyskuussa 2019 viimeisimmän Suomea koskevan raporttinsa. Komissio antoi Suomelle tunnustusta monista jo tehdyistä sekä parhaillaan käynnissä olevista toimenpiteistä, mutta esitti myös suosituksia rasismien ja suvaitsemattomuuden torjumiseksi. Viharikosten ja vihapuheen osalta ECRI nosti esiin suosituksen kattavan tiedonkeruujärjestelmän luomisesta koskien rasistisia ja homo-/transfobisia viharikostapauksia sekä kattavan strategian laatimista rasistisen ja homo-/transfobisen vihapuheongelman ratkaisemiseksi. Lisäksi komissio suositteli, että lainvalvontaviranomaisten ja oikeuslaitoksen koulutusta vihapuheen ja viharikosten osalta tulee laajentaa sekä vahvistaa näiden rikostapausten tutkintaa. (ECRI 2019, 10.)

Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA) tarjoaa EU:n toimielimille ja jäsenvaltioille tutkimustuloksiin perustuvaa riippumatonta neuvontaa ja asiantuntemusta perusoikeuksiin liittyvissä kysymyksissä. Viharikokset EU:ssa ovat yksi FRA:n aihealue ja virasto on suorittanut useita kyselytutkimuksia viharikollisuudesta. FRA julkaisee vuosittain tilastotietoa viharikoksista EU-tasolla. (Poliisihallitus 2016, 15.)

Euroopan Turvallisuus ja Yhteistyö järjestön (ETYJ) alaisuudessa toimiva demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto (ODIHR) toimii myös aktiivisesti viharikosten torjunnassa. Suomessa poliisihallituksen edustaja toimii kansallisena yhdyshenkilönä ja poliisihallitus raportoi vuosittain ODIHR:lle Suomen viharikostilanteesta. Poliisihallitus on myös solminut yhteisymmärryspöytäkirjan ODIHR:n kanssa lainvalvontaviranomaisten viharikosten vastaisen koulutusohjelman täytäntöönpanosta. (Poliisihallitus 2016, 15.)

5 VIHARIKOKSEN MONET MUODOT

Yhdysvaltalaisessa kirjallisuudessa ja keskustelussa termi *hate crime* nousi esille 1980-luvulla, kun havaittiin että mustaan väestöön kohdistuvien väkivaltarikosten taustalla saattoi vaikuttaa rasistinen motiivi. Silloinen rikosoikeusjärjestelmä ei tunnistanut tällaista laajempaa asiayhteyttä, mikä koettiin epäkohtana ja Yhdysvalloissa alettiin vaatia viharikosten erillistä tilastointia. Kun tilastointi aloitettiin, ilmiö ja viharikoksen käsite löysivät tiensä myös oikeuskirjallisuuteen. (Nuotio 2015, 142.) Euroopassa viharikos nousi terminä laajemmin esille vuonna 2003, kun Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestöjen maat kokoontuivat Maastrichtissa keskustelemaan viharikosten tilastoinnista. (Rauta 2018, 11.) Euroopan unionin neuvoston puitepäätös tiettyjen rasismin ja muukalaisvihon muotojen ja ilmaisujen rikosoikeudellisesta torjumisesta tuli voimaan 6.12.2008. Päätös edellytti, että tuomioistuimilla tulee olla valmiudet huomioda rasistiset tai muukalaisvihamieliset vaikuttimet rangaistuksia antaessa. (Jyrkkiö-Shamsi 2019, 48.)

Suomessa viharikoskeskustelu kiihtyi, kun rangaistuksen koventamisperusteita koskenut lainkohta uudistettiin rikoslain yleisen osan uudistuksen yhteydessä vuonna 2004 ja rasistisista motiiveista tehtiin rangaistuksen koventamisperuste (Nuotio 2015, 147). Vuonna 2011 rasistisia rikoksia koskevia rangaistussäännöksiä uudistettiin ja rangaistuksen koventamisperusteita täsmennettiin. Uudistuksen myötä koventamisperusteita voidaan aiempaa laajemmin soveltaa rasististen rikosten ohella myös muihin viharikoksiin. Lakiuudistuksessa selkiytettiin myös internetin keskustelupalstojen ylläpitäjien vastuuta vihamielisestä kirjoittelusta. Uuden lain mukaan kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevaa säännöstä voidaan soveltaa myös silloin, kun henkilö pitää rasistista materiaalia saatavilla, vaikka ei ole sitä itse alun perin laatinutkaan. Esimerkiksi internetsivuston ylläpitäjä on vastuussa ylläpitämällään sivustolla olevasta aineistosta. (Savolainen 2011.)

Vuonna 2011 tehdyn lakiuudistuksen esitöiden mukaan rangaistuksen koventamisperusteen taustalla vaikutti tarve puuttua entistä näkyvämmäksi tulleeseen rasismiin ja muukalaisvihamielisyyteen sekä vihamielisyyteen erilaisia vähemmistöryhmiä kohtaan. Lain esitöissä esitettiin neljä perustetta sille, miksi näitä ilmiöitä tulisi arvostella keskimääräistä ankarammin. Rasistiset rikokset ensinnäkin vaarantavat suojaa kaipaaviin vähemmistöryhmiin kuuluvien asemaa, oikeuksia sekä turvallisuutta tavalla, joka tyypillisesti ylittää vastaavantyyppisen keskimääräisrikoksen edustaman haitan. Rasistisin motiivein tehty rikos saattaa myös herättää uhrissa vakavia pelkotiiloja, sillä hän on valikoitunut rikoksen kohteeksi sellaisen näkyvän ominaisuutensa vuoksi, joka altistaa hänet

mahdollisesti jatkossakin rikoksen uhriksi. Kolmantena koventamisperustetta perusteltiin rasistisen väkivallan kasvun uhalla. Lisäksi lain esitöissä on nostettu esiin se tosiasia, että rasistiset rikokset ovat usein hyvin suunniteltuja, verrattuna esimerkiksi konfliktitilanteista kärjistyneisiin pahoinpitelyihin tai hetken mielihoiteesta tehtyihin vahingontekorikoksiin. (Jyrkkiö-Shamsi 2019, 48.)

Rikosoikeudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna viha rikoksen motiivina nostaa esiin kysymyksiä rikosoikeuden oikeutuksesta ja tehtävistä. Rikosoikeudellinen oikeudenmukaisuusperiaate korostaa tehdyn rikoksen sekä siitä tuomitun rangaistuksen suhteellisuutta. Näin ollen vihamotiivi tulisi osoittaa merkitykselliseksi rikoksen rangaistusarvon kannalta. Viharikoksia tarkastellessa keskeinen kysymys on, missä mielessä jotain ryhmää kohtaan kohdistettu viha teon motiivina ansaitsee normaalia ankaramman arvostelun. (Nuotio 2015, 145.)

5.1 Viharikosten ilmenemismuodot

Viharikosten erilaiset ilmenemismuodot on syytä tunnistaa ja erottaa toisistaan, jotta viharikoksiin voitaisiin puuttua tehokkaasti ja toimenpiteitä osattaisiin kohdentaa tarkoituksenmukaisesti. Viharikosten eri muotojen torjuminen vaatii tarkasti kohdennettuja toimia sekä toisaalta riittävän laajoja yhteiskunnallisia toimia. (Aaltonen 2019, 6.)

Vuoden 2018 aikana poliisille tehtiin yhteensä 910 ilmoitusta epäillyistä viharikoksista. Vuonna 2017 ilmoituksia tehtiin 1165, joten ilmoitusten määrä laski 22 prosenttia edellisestä vuodesta. Valtaosa, 69,7 prosenttia, rikosilmoituksista oli uhrin etniseen tai kansalliseen taustaan kohdistuneita rikosepäilyjä. Uhrin uskonnolliseen taustaan liittyvien ilmoitusten osuus oli 17 prosenttia, seksuaaliseen suuntautumiseen 6,7 prosenttia, vammaisuuteen 5,3 prosenttia ja sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun 1,3 prosenttia. Osuudet ovat pysyneet verrattain melko samoina vuoden 2008 selvityksestä lähtien. (Rauta 2019, 3, 9.)

Poliisiammattikorkeakoulun viharikosselvityksen mukaan vuonna 2018 yleisin päärikos, johon epäiltiin liittyvän vihamotiivi, oli pahoinpitelyrikos. Vuonna 2018 viharikoksiksi luokiteltiin 486 pahoinpitelyä, kun vuonna 2017 vastaava luku oli 586 ja vuonna 2016 jopa 730. Seuraavaksi eniten viharikostapausten joukossa oli kunnianloukkauksia, joiden määrä kuitenkin laski hieman edellisestä vuodesta. (Rauta 2019, 14-15; Rauta 2018, 24; Rauta 2017, 13.) Kaikki päärikokset, joihin epäiltiin liittyvän vihamotiivi, on eritelty taulukossa 3.

Rikoslaji	2018	2017	2016
Henkirikos	0	3	0
Henkirikoksen yritys	2	15	9
Seksuaalirikos	2	0	4
Pahoinpitelyrikos	486	586	730
Laiton uhkaus	183	178	200
Syrjintä	64	77	64
Kunnianloukkaus	304	327	259
Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	34	152	35
Kotirauhan rikkominen	37	47	53
Vahingonteko	138	129	235
Muut rikokset	50	42	66
Yhteensä	1300	1556	1655

Taulukko 3. Epäiltyjen päärrikosten määrät rikoslajeittain vihamotiivin sisältämissä tapauksissa vuosina 2016-2018 (mukaillen Rauta 2019, 14-15; Rauta 2018, 24; Rauta 2017, 13).

Kiihottamiset kansanryhmää vastaan laskivat vuonna 2018 huomattavasti edeltävän vuoden luvuista. Vuonna 2017 kiihottamisrikoksissa on havaittavissa selvä kasvupiikki poliisin kohdistettua resurssiaan rangaistavan vihapuheen tutkintaan. Vuonna 2016 kiihottaminen kansanryhmää vastaan nimikkeellä kirjattiin 35, vuonna 2017 poliisin tietoon tuli 152 kiihottamisrikosta ja vuonna 2018 määrä laski takaisin aiemmalle tasolle 34 rikosilmoitukseen. (Aaltonen 2019, 18.)

5.2 Viharikosten tapahtumapaikat

Roberts ym. (2013, 29) tutkimuksen mukaan viharikokset painottuvat usein tietyille alueille ympäristökriminologian kehitykseen perustuen. Esimerkiksi ääriliikkeiden aiheuttamien terroristitapahtumien jälkeen viharikollisuuden määrällä on taipumus nousta alueilla, joilla on muslimiväestöyhteisöjä. Roberts ym. kuitenkin huomauttavat, että viharikollisuuden esiintymistä tarkastellessa on otettava huomioon, että tilastot vääristävät todellista tilannetta. Alueilla, joilla poliisi pyrkii aktiivisesti suorittamaan valvontaa, ihmisten luottamus poliisia kohtaan kasvaa ja ihmiset ilmoittavat viharikoksista herkemmin.

Poliisiammattikorkeakoulun viharikosselvityksen mukaan Suomessa yleisin viharikoksen tapahtumapaikka oli tie, katu, tori tai muu julkinen ulkoilmapaikka. Seuraavaksi yleisimpiä tapahtumapaikkoja olivat baarit, ravintolat tai tanssipaidat. Vuonna 2018 11 prosenttia viharikoksista tapahtui internetissä. Muita melko yleisiä tapahtumapaikkoja olivat uhrin asuintalon piha-alue tai porraskäytävä sekä uhrin asunto. (Rauta 2019, 20.)

Myös oikeusministeriön selvityksessä viharikosten tapahtumapaikkoina korostuivat kadut, parkkipaidat, puistot sekä muut julkiset paikat. Seuraavaksi yleisimmin vihaa kohdattiin internetin julkisilla keskustelupalstoilla ja erityisesti Facebookissa. Kolmanneksi yleisimpiä tapahtumapaikkoja olivat kahvilta, ravintolat sekä baarit. Yli puolet viharikosten uhreista kertoi myös välttävänsä joitain paikkoja siinä pelossa, että he pelkäsivät joutuvansa häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisen vuoksi. (Korhonen ym. 2016, 10.)

5.3 Racististen motiivien selvittäminen viharikosten esitutkinnassa

Esitutkintalain (22.7.2011/805) 3 luvun 1§:n mukaisesti esitutkintaviranomaisen on viipymättä kirjattava ilmoitus rikoksesta tai tapahtumasta, jossa ilmoittaja epäilee rikosta. Kun esitutkintaviranomaisella on tehdyn ilmoituksen tai muun syyn perusteella aihetta epäillä, että rikos on tapahtunut, sen tulee toimittaa esitutkintalain 3 §:n mukaisesti esitutkinta. Poliisin tulee varmistaa, että rassistiset motiivit selvitetään esitutkinnan aikana riittävässä määrin ja kirjata mahdollinen viharikosepäily esitutkintapöytäkirjaan. Mikäli mahdollista rassistista motiivia ei ole huomioitu esitutkinnan aikana, tieto ei kulje eteenpäin syyteharkintaan, eikä motiivia osata ottaa huomioon rangaistusvaatimusta ja seuraamuskannanottoa laatiessa tai rangaistusta määrätessä. (Poliisihallitus 2016, 6.)

Kun epäillään, että rikoksen taustalla on vaikuttanut vihamotiivi, on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että kaikki näyttö vihamotiivin puolesta sekä sitä vastaan huomioidaan esitutkinnassa. Vihamotiiviin voi viitata tekijän mahdollinen tekoa edeltänyt toiminta, erilaiset iskulauseet tai loukkaavat nimittelyt. Myös tekijän aikaisempi viharikoksiin liittyvä toiminta tai viitteet kuulumisesta tiettyihin ryhmiin, joiden toiminta perustuu esimerkiksi rasismiin, voivat viitata vihamotiiviin. (Poliisihallitus 2016, 9.)

Poliisihallituksen antaman ohjeistuksen mukaisesti poliisi on velvollinen tekemään poliisiasiantietojärjestelmään viharikosluokittelun epäillyn viharikoksen tai sellaisia piirteitä sisältävän rikoksen kohdalla. Luokittelu mahdollistaa viharikoksen piirteitä sisältävien tapausten seurannan. (Poliisihallitus 2016, 9.) Viharikosmotiivin tunnistaminen sekä huomioiminen esitutkinnassa on käytännössä osoittautunut kuitenkin haastavaksi. Poliisiammattikorkeakoulun viimeisimmän viharikosselvityksen mukaan esimerkiksi vuonna 2018 poliisi käytti viharikosluokitusta vain 26 prosentissa epäillyistä viharikoksista. Viharikollisuutta käsittelevälle koulutukselle voidaankin katsoa olevan tarvetta nyt ja tulevaisuudessa. (Rauta 2019, 10, 70.)

6 VIHARIKOSTEN TUNNISTAMINEN

Poliisiammattikorkeakoulu ja sisäministeriön poliisiosasto on julkaissut vuosiselvityksiä poliisin tietoon tulleesta rasistisesta rikollisuudesta jo vuodesta 1998 lähtien. Vuonna 2009 tilastointia uudistettiin ja aloitettiin laajempien viharikosselvitysten laadinta. Uudistuksen avulla pyrittiin kehittämään suomalaista rasistisen rikollisuuden tilastointia ja seurantaa kattavammaksi viharikollisuuden seurannaksi. Uuden menetelmän myötä voidaan tunnistaa myös sellaisia viharikoksia, jotka eivät ole varsinaisesti rasistisia rikoksia, vaan joiden motiivina on vaikuttanut uhrin uskonto, vammaisuus tai seksuaalinen suuntautuminen. Uutta menetelmää on hyödynnetty vuoden 2008 viharikosselvityksestä alkaen. (Neuvonen 2015, 119.)

Yksittäisten rikosten kohdalla rasistisen tai muuten syrjivän vihamotiivin merkityksen osoittaminen voi usein olla vaativaa. Vaikka rikoksesta epäillyllä olisi tällaisia vihan tunteita, ei ole yksiselitteistä, että nimenomaan viha on saanut hänet ryhtymään kyseiseen tekoon. (Nuotio 2015, 146.)

Poliisihallitus julkaisi vuonna 2011 ohjeen *Epäillyn viharikoksen tai sellaisia piirteitä sisältävän rikoksen luokitteluun poliisiasiain tietojärjestelmään*, jossa korostetaan poliisin velvollisuutta huolehtia järjestelmään tehtävien luokittelumerkintöjen asianmukaisuudesta. Luokittelun tarkoituksena on pyrkiä poimimaan järjestelmästä ne tapaukset, joista ilmenee mahdollisia viharikoksen piirteitä. (Enqvist & Rauta 2018, 123.) Poliisin esitutkinnassa teko voidaan luokitella viharikokseksi hyvin matalalla kynnyksellä ja jo pelkästään yhden osapuolen oletus viharikosmotiivista teon taustalla riittää luokitteluun. (Forss 2018, 9).

Vihamotiivien tunnistaminen on osoittautunut käytännössä kuitenkin haastavaksi. Woodsin (2010, 138) mukaan vihamotiivit eivät pääsääntöisesti tule ilmi, kun poliisi on ensimmäistä kertaa vuorovaikutuksessa uhrin kanssa. Myös viharikosten luokittelussa poliisijärjestelmiin on havaittu puutteita ja viharikostapaukset luokiteltiin usein väärin. Vihamotiivien tunnistamisen haasteena on nostettu esiin lisäksi uhrien valehtelu heihin kohdistuneen rikoksen taustalla vaikuttavasta vihamotiivista prosessin vauhdittamiseksi.

Myös Poliisiammattikorkeakoulun viharikosselvityksestä käy ilmi, että viharikosten luokittelussa on puutteita. Vuonna 2018 epäiltyjä viharikoksia sisältävistä jutuista vain 26 prosenttia on luokiteltu viharikosjutuiksi. Vuonna 2017 vastaava luku on ollut 39 prosenttia

ja sitä edeltävänä vuonna 23 prosenttia. (Rauta 2019, 10.) Vuoden 2017 tilastossa vaikuttaa todennäköisesti vuoden 2017 aikana järjestetty viharikoskoulutus sekä erityisesti internetissä tapahtuneita viharikoksia tutkineen yksikön perustaminen. Selvityksen tilastoja tarkastellessa voidaan kuitenkin todeta, että näiden toimenpiteiden tuomat tulokset eivät valitettavasti ole olleet vaikuttaneet kovinkaan pitkäkestoisesti.

Viharikosten tunnistamiseen haasteensa tuo myös se, että viharikoksen uhri ei aina välttämättä itsekään tunnista joutuneensa uhriksi tai tiedä, mikä merkitys vihamotiivin tunnistamisella ja esiin tuomisella voisi olla rangaistusseuraamuksen osalta. Viharikostapauksissa uhrin ilmoittamiskynnys on usein myös erityisen korkea. Rikosilmoitusta on usein edeltänyt pitkään harkinta, jonka aikana uhri on puntaroinut valmiuksiaan tuoda ilmi rikoksen taustalla mahdollisesti vaikuttava vihamotiivi. (Aaltonen ym. 2019, 21.)

6.1 Indikaattorit viharikosten tunnistamisen työkaluna

Aaltonen ym. (2019, 22-23) nostavat yhtenä viharikosten tunnistamisen apuvälineistä esille indikaattorit, joiden avulla voidaan arvioida vihamotiivin mahdollisuutta rikosasiassa. Indikaattoreita voidaan hyödyntää kaikissa rikosprosessin vaiheissa. Tunnistamisen apuna käytettävät indikaattorit sekä niihin kytkeytyvät kysymykset on esitetty alla taulukossa 4.

Indikaattori	Kysymykset
Uhrin tai todistajan käsitys motiivista	Epäileekö uhri tai todistaja, että rikoksen motiivina on viha tiettyä ryhmää tai henkilön suojattuja ominaisuuksia kohtaan?
Uhriin liittyvät tekijät	Kuuluuko uhri vähemmistöryhmään tai onko hän aktiivinen vähemmistöjen oikeuksien edistäjä?

Ero epäillyn ja uhrin taustassa	Kuuluvatko epäilty ja uhri eri uskonnolliseen tai etniseen ryhmään, tai onko heillä erilainen seksuaalinen suuntautuminen? Onko ryhmien välillä aiemmin ollut vihamielisyyttä?
Epäillyn käytös ja viestintä	Onko epäilty esittänyt kommentteja, julkaissut kirjoituksia tai tehnyt eleitä, jotka liittyvät vihamotiiviin? Onko rikospaikalta löydetty piirroksia, symboleja, graffiteja tai kirjoitusta?
Epäiltyyn liittyvät tekijät	Toimiiko epäilty aktiivisesti viharyhmässä? Onko hän aiemmin syyllistynyt vastaaviin tekoihin tai onko häntä epäilty niistä?
Järjestäytyneet viharyhmät	Onko todisteita, että tällainen ryhmä on aktiivinen alueella? Oliko epäillyllä viharyhmiin liittyviä tatuointeja tai merkkejä vaatteissaan tai käyttäytyikö hän viharyhmiin yhdistetyllä tavalla?
Rikosten ja vihatarkojen yleisyys alueella	Onko alueella tapahtunut vastaavia tekoja aiemmin? Kohdistuvatko teot johonkin tiettyyn ryhmään? Onko joku aiempi tapahtuma saanut aikaan kostotoimia?

Rikospaikka ja -aika	<p>Onko tekopäivällä erityistä merkitystä (esim. pyhäpäivä, kansallispäivä, pride)?</p> <p>Onko samassa paikassa tapahtunut aiempia vihatekoja?</p> <p>Onko tekopaikka tietyn ryhmän toimintaan liittyvän paikan lähellä (esim. moskeija, vastaanottokeskus)?</p>
Kohteena rakennus	Onko kohdekiinteistö uskonnonharjoittamiseen käytetty tila, kulttuurikeskus, historiallinen monumentti tai vähemmistöryhmän käyttämä tila?
Väkivallan luonne	<p>Liittyikö epäiltyyn rikokseen poikkeuksellisen vakavaa väkivaltaa tai halventavaa kohtelua?</p> <p>Liittyikö väkivaltaan rassististen symbolien merkitsemistä uhriin tai kiinteistöön?</p>

Taulukko 4. Viharikosten tunnistamisen indikaattorit (mukaillen Aaltonen ym. 2019, 22-23).

6.2 Viharikoskoulutus

Tutkimusaineistossa korostuu myös viharikoskoulutuksen rooli viharikosten tunnistamisessa. Suomessa poliisi on käsitellyt viharikoksiin liittyviä aihealueita niin peruskoulutuksessa kuin myös vuosittain järjestettävissä etiikka- ja ihmisoikeusseminaareissa jo pitkään. Vuoteen 2009 asti poliisilla oli voimassa ohje *Suvaitsevaisuuden lisääminen ja rasismien ehkäiseminen poliisissa*, joka edellytti muun muassa koulutuksen kehittämistä siten, että havaittuihin tapauksiin voitaisiin puuttua entistä tehokkaammin. Ohjeistus edellytti myös, että poliisihallinnossa järjestettäisiin koulutusta rasismien ja suvaitsevuuden edistämiseksi ja että etniset kysymykset sekä etnisen syrjinnän ehkäisy huomioitaisiin koulutussuunnitelmissa. Ohjetta ei katsottu tarpeelliseksi jatkaa vuonna 2010, mutta kehitystyötä on jatkettu ja Poliisihallitus on pyytänyt Poliisiammattikorkeakoulua varaamaan riittävät resurssit viharikoskoulutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen. (Poliisihallitus 2016, 16.)

Poliisihallitus on lisäksi solminut Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ) demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston (ODIHR) kanssa yhteisymmärryspöytäkirjan koskien lainvalvontaviranomaisten viharikosten vastaisen koulutusohjelman (TAHCLE) täytäntöönpanoa. Tammikuussa 2017 Poliisiammattikorkeakoulussa järjestettiin ohjelman mukaisesti poliisipäällystölle ja -päälliköille suunnattu viharikostyöpaja. Myöhemmin keväällä 2017 järjestettiin myös kaksi saman sisältöistä kahden päivän kouluttajakoulutusta, joihin Poliisihallitus edellytti osallistujia kaikista 11 poliisilaitoksesta. Koulutuksen saaneilta poliiseilta edellytettiin, että he pystyvät jakamaan viharikostyöpajasta oman poliisiyksikkönsä henkilöstölle. (Enqvist & Rauta 2018, 123.)

Sisäministeriön julkaisun (2019, 51) mukaan sisäministeriö osallistui vuosien 2015-2016 aikana EU:n rahoittamaan Good Practice -hankkeeseen, jossa kehitettiin viharikosten torjuntaa. Hankkeen tuotoksena laadittiin opas sekä työkalusetti, joka jaettiin Suomessa kaikille poliisilaitoksille. Hankkeessa valmisteltiin lisäksi koulutus viharikosten uhrien tukemiseksi ja se on toteutettu Suomen Punaisen Ristin ja Rikosuhripäivystyksen toimesta suurimmissa kaupungeissa.

Myös oikeusministeriön selvityksessä (Korhonen ym. 2016, 13) on nostettu esille tarve kehittää poliisien ammattitaitoa rasististen ja muiden viharikosten tunnistamiseen ja tutkintaan sekä varmistaa poliisin lisäkoulutus. Vaikka poliisi on yksi keskeisimmistä tahoista häirinnän ja vihapuheen tunnistamisessa, ehkäisemisessä sekä siihen puuttumisessa, viharikostyöpajasta tulisi suunnata myös muille toimijoille. Selvityksestä kävi ilmi, että esimerkiksi järjestyksenvalvojien ja vartijoiden taholta on kohdattu ennakkoluuloihin perustuvaa kohtelua, joten keskeistä olisi varmistaa myös tällaisten henkilöiden riittävä kouluttaminen yhdenvertaisuusteemoihin.

Viranomaiskoulutuksen ohella viharikosten torjumisen kannalta keskeisessä asemassa on myös kansalaisten aktiivisuuden ja tietoisuuden lisääminen syrjintään liittyvissä asioissa. Kouluissa ja oppilaitoksissa tulisi käsitellä eettiset periaatteet, panostaa yhteisöllisyyteen sekä tuoda selkeästi esiin syrjinnän nollatoleranssi. Lasten ja nuorten sekä henkilöstön tietoisuutta moninaisuudesta ja sen kunnioittamisesta tulisi lisätä ja tukea yhdenvertaisuussuunnitelulla ja sen toteutumisen seurannalla. (Korhonen ym. 2016, 135.)

Aaltonen (2019, 13-14) on todennut, että poliisin, syyttäjien ja tuomareiden koulutusta tarvitaan myös jatkossa, joten TAHCLE koulutuksen jatkuminen tulee turvata myös tulevina

vuosina. Koulutukselle on tarvetta niin valtakunnallisilla, alueellisella kuin paikallisellakin tasolla toimiville viranomaisille. Koulutuksen avulla tulisi lisätä viranomaisten ymmärrystä vihapuheen vaikutuksista sekä siitä, miksi sen julkinen tuomitseminen on tärkeää. Olemassa olevan koulutuksen lisäksi tarvitaan myös enemmän viharikosten tunnistamiseen keskittyvää koulutusta, jonka toteuttamisessa olisivat mukana viharikosten kohderyhmät sekä uhripalveluita tarjoavat tahot. Viranomaistoimijoiden lisäksi myös muiden ammattiryhmien kuten lasten ja nuorten kanssa toimivien ammattilaisten viharikoksiin liittyvää osaamista tulisi vahvistaa. Kaikkien ammattilaisten koulutuksessa tulisi nostaa esiin erityisesti ennakkoluulojen tunnistaminen, niiden vaikutukset sekä rakenteellinen syrjintä.

7 KUKA VIHAA JA KETÄ VIHATAAN

Suomessa viharikoksesta epäillyt ovat yleisimmin nuoria kantasuomalaisia miehiä. Viharikosten uhreista enemmistö sen sijaan on Suomen kansalaisia, jotka edustavat jotain etnistä vähemmistöä. (Sisäministeriö 2019.) Vuoden 2017 aikana Helsingin poliisilaitoksella toiminut VIPU-ryhmä tutki erityisesti verkossa tapahtuneita viharikoksia. Ryhmän tutkimien juttujen perusteella verkossa tapahtuneiden viharikosten epäillyistä tekijöistä 98% oli yli 30-vuotiaita ja 85% oli miehiä. Selvityksen mukaan tekijät toimivat usein julkisuushakuisesti myös omalla nimellään. (Mäkinen 2019, 37.)

Tutkimusten mukaan viharikoksen uhrin ovat usein haluttomia ilmoittamaan viharikoksesta poliisille. Oikeusministeriön selvityksen mukaan vain viidesosa viharikoksen kohteeksi joutuneista ilmoitti siitä jollekin taholle. Yleisimpiä syitä ilmoittamatta jättämiseen olivat, että uhri ei uskonut, että asialle olisi tehty mitään tai että asialle olisi ylipäätään voitu tehdä mitään. Moni viharikoksen uhreista myös ilmoitti, että jos jokaisesta heidän kokemastaan häirintätapauksesta tekisi ilmoituksen, niin niitä pitäisi olla tekemässä jatkuvasti. (Walters & Brown 2016, 45; Korhonen ym. 2016, 37.)

Robertsin ym. (2013, 22) mukaan yli 80 prosentissa tapauksista viharikoksen uhri tunsi tai tiesi tekijän. Tutkimusten mukaan uhrille ennestään tuntemattoman henkilön tekemät viharikokset ovat useammin vakavia väkivaltarikoksia. Poliisiammattikorkeakoulun viharikosselvityksen mukaan vuonna 2018 rikoksesta epäilty oli tuntematon noin joka kolmannelle asianomistajalle. Asianomistajien ja rikoksista epäiltyjen suhdetta tarkastellessa eri vihamotiivien välillä voitiin havaita eroavaisuuksia. Etniseen tai kansalliseen taustaan liittyvien päärिकosten epäilty oli asianomistajalle useimmiten tuntematon, kun taas muita vihamotiiveja sisältäneissä rikoksissa valtaosa asianomistajista tunsi epäillyn. (Rauta 2019, 68.)

7.1 Miksi vihaamme

Sortamista, alistamista ja vainoamista on ollut olemassa läpi koko ihmiskunnan tunnetun historian. Vihaamista ja tuhoavaa toimintaa on perusteltu taustalla vaikuttavalla pettymyksellä, nöyryytyksellä, menetyksellä, halulla kostaa sekä ihmisen tarpeella nujertaa kilpailijansa ja sen myötä parantaa omaa asemaansa. (Juntumaa 2018, 9-11.)

Vieraat kansanryhmät, uskonnot, oudot kielet ja tavat on kautta aikojen nähty helposti halveksittavina tai huonompina kuin oman yhteisön uskonto, kieli, tavat ja itse ihmiset. Vielä nykypäivänäkin pieni eroavuus ihonvärissä, puhettavassa tai uskonnossa on riittänyt perusteeksi ryhtyä tuhoamaan toista ihmisryhmää. Ihmisellä on psykobiologinen valmius kokea me ja muut -jaottelu ja ajatusmalli muodostuu lapselle jo varhain omassa kodissa. *Me* olemme ryhmä tai joukko, jota ihminen on tarvinnut jo aikojen alussa pysyäksensä elossa. *Muiden* mieltäminen uhaksi, vaaraksi tai viholliseksi puolestaan edellyttää mielessä jo valmiina olevan uhan, turvattomuuden tai avuttomuuden tunnetta tai alttiutta siihen. Muut voidaan toisaalta nähdä myös ystävinä, eikä vieras aina automaattisesti ole ainoastaan pelottava. Vaikka vieras pelottaisi, se voi toisaalta myös vetää samalla puoleensa. Mikäli tämä ristiriita ei ole mielen hallinnassa, eikä sopivaa vuorovaikutustapaa löydy, se muuttuu ahdistavaksi. Ratkaisuna voidaan tällöin nähdä hyökkäävyys, vaino ja suuntautuminen entistä tiukemmin siihen, mikä mielletään omaksi. (Juntumaa 2018, 16-17, 23-24.)

Ihmisellä on vihan kokemiseen synnynnäinen valmius. Vihareaktio on automaattinen toimintamalli turhautumisen, loukatuksi tulemisen, ylikuormituksen, uhan tai väärinkohtelun kokemukseen. (Juntumaa 2018, 58) Viha on negatiivinen tunne ja vihan ilmaisu sisältää riskin, että sanoista ryhdytään tekoihin. Tässä mielessä viha on uhkaavaa ja ilmaistu viha koetaan uhkaavana. Jotain tiettyä ihmisryhmää kohtaan kohdistettu avoin viha loukkaa jokaisen ryhmään kuuluvan turvallisuudentunnetta. (Nuotio 2015, 145-146.)

Viha on tunteena hyvin samantapainen kuin esimerkiksi suuttumus, halveksunta tai inho. Miten viha sitten poikkeaa näistä hyvin samantapaisista tunteista? Merkittävä ero vihan ja muiden läheisten tunteiden välillä on vihan tunteisiin vetoavat tavoitteet sekä taipumus ryhtyä ajatuksista toimiin vihan vallassa. (Fischer ym. 2018, 310.)

Koska viha on voimakas tunne, vihamotiivia tarkastellessa voidaan perustellusti kysyä, missä määrin ihmisiltä on kohtuullista edellyttää kykyä hallita vihaan perustuvaa toimintaansa. Halusimme tai emme, tunnemme tietyissä tilanteissa tietyllä tavalla ja tietynlaisten tunteiden kuten vihan tai pelon vallassa olemme taipuvaisia reagoimaan ja toimimaan tietyllä tavalla. Toisaalta olemme kuitenkin vastuussa niistä teoista, jotka tunteidemme varassa teemme ja rikosoikeudellisen tarkastelun lähtökohta on se, että ihmisten on voitava kontrolloida tekojaan riippumatta siitä, millaisten tunnekuohujen vallassa he toimivat. Suomen rikoslaki sisältää kuitenkin niin kutsutun affektivaraventiilin, joka mahdollistaa rangaistuksen lieventämisen, mikäli esimerkiksi väkivaltarikoksen uhri on

omalla provokaatiollaan saanut tekijän kiihtymään ja tekemään rikoksen. (Hyttinen & Tapani 2018, 19-20.)

Moraalisen periaatteen mukaisesti meitä voidaan syyttää vain asioista ja teoista, jotka olisimme voineet välttää, joten olemme vastuussa valinnoistamme. Rikoslaisissa vastuu on perinteisesti kytköksissä tekoihin ja käyttäytymiseen. (Brax 2016, 239-240.) Brax on tarkastellut vastuuta viharikoksista neljällä eri tasolla:

- 1) Vastuu teosta - mikä on ongelmatonta
- 2) Vastuu asenteesta tai motiivista – mikä on ongelmallista. Vaikka voimme jossain määrin vaikuttaa motiiveihimme, kaikki huonot asiat, jotka voisimme välttää, eivät ole asioita, joista meidän voidaan katsoa olevan juridisesti vastuussa
- 3) Vastuu luonteenpiirteistä – mikä on ongelmallista rikoslakiin suoraan heijastaen
- 4) Vastuu tietystä syystä tehdystä toiminnasta

7.2 Vihamotiivit

Viharikokseksi voidaan katsoa teko, jonka taustalla vaikuttaa vihamotiivi. Viharikoksia tarkastellessa motiivit ovatkin vahvasti yhteydessä toimintaan. Viharikostapauksissa tekijää ei rangaista uskomuksesta tai mielipiteestä, vaan toiminnasta, jonka hän on perustellut näkemyksellään. Motiivi ei aina ole suoranainen tarkoitus, vaan ennemminkin taustalla vaikuttava tunne, huoli tai sitoumus. Tällöinkin motiivit ovat kuitenkin sidoksissa tarkoituksiin: esimerkiksi pelon motivoima muodostaa mielessään aikomuksen paeta. (Mathis 2018, 6.)

Kun tarkastellaan viharikosten taustalla vaikuttaneita vihamotiiveja, voidaan yksittäisinä motiiveina tunnistaa uhrin seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu, ihonväri, etninen tai kansallinen tausta, kieli, uskonto tai vakaumus tai vammaisuus. USKOT-foorumin ja Rikosuhripäivystyksen yhteistyössä osana oikeusministeriön Against Hate -hanketta laatimasta raportista käy ilmi, että iso osa uhreista mielsi viharikoksen liittyneen yhden motiivin sijaan useampaan motiiviin. Uhritutkimuksen mukaan viharikoksen motiivina vaikutti useimmiten etninen tai kansallinen tausta tai ihonväri. Toiseksi yleisin motiivi viharikoksen taustalla oli uskonto tai vakaumus. Kolmanneksi yleisimpänä viharikoksen taustalla vaikuttavana yksittäisenä motiivina uhrin nimesivät seksuaalisen suuntautumisen. (Nokso-Koivisto 2019, 11.)

Poliisiammattikorkeakoulun viharikosselvityksen mukaan Suomessa vuonna 2018 suurimpaan osaan (69,7 %) poliisille ilmoitetuista viharikosepäilyistä liittyi etniseen tai kansalliseen taustaan liittyviä ennakkoluuloja tai vihamielisyyttä. Muita viharikoksen taustalla vaikuttavia motiiveja olivat uskonto tai vakaumus (17 %), seksuaalinen suuntautuminen (6,7 %), vammaisuus (5,3 %) sekä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvät motiivit (1,3 %). Vihamotiivien osuudet ovat pysyneet samansuuntaisina vuoden 2008 viharikosselvityksestä lähtien. Edeltävään vuoteen verrattuna etniseen tai kansalliseen taustaan liittyvien rikosilmoitusten osuus pysyi lähes samana, uskontoon tai vakaumukseen liittyvien rikosten osuus sen sijaan pieneni ja seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun ja vammaisuuteen liittyvien rikosilmoitusten osuudet puolestaan kasvoivat. (Rauta 2019, 9.)

7.3 Miksi viharikoksia tehdään

Kuten edellä on käynyt ilmi, viharikosten taustalla vaikuttavat erilaiset motiivit. Viharikokseksi määritellään rikos, jonka taustalla vaikuttaa ennakkoluulot tai vihamielisyys uhrin oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakaumusta tai elämänkatsomusta, seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä, sukupuolen ilmaisua tai vammaisuutta kohtaan (Rauta 2019, 5). Mitä ovat puolestaan ne tekijät, jotka vaikuttavat vihamotiivien syntymisen taustalla? Roberts ym. (2013, 32) ovat esittäneet seuraavat neljä viharikosten tekemisen taustalla vaikuttavaa osatekijää:

- 1) Psykologiset tekijät
- 2) Sosiaalipsykologiset tekijät
- 3) Sosiologiset tekijät
- 4) Ekonomiset ja poliittiset tekijät

Psykologiset selitykset perustuvat perinteisesti oletukseen tekijän henkilökohtaisesta vihamielisyysdestä uhrin sosiaalista ryhmää kohtaan. Yksilöllisen tason merkitysten taustalla vaikuttavat kognitiiviset ja tunteisiin kytkeytyvät prosessit, joiden avulla tekijät tunnistavat uhrinsa, aiheuttavat vihamielisyyttä ja toimivat aggressiivisesti ja väkivaltaisesti. Sosiaalipsykologiset selitykset viharikosten taustalla pyrkivät puolestaan tunnistamaan mahdollisten väkivaltaisten taipumusten lisäksi myös ne olosuhteet, joissa näitä tuntemuksia ilmaistaan. (Roberts ym. 2013, 32-33.)

Sosiologiset tekijät viharikosten taustalla ovat moninaisia, mutta tavanomainen asetelma on rinnastaa viharikoksia nuorten väkivaltaan ja rikollisuuteen. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna viharikollisuus on seurausta pääasiassa joko heikosti integroituneiden yksilöiden ylilyönneistä yhteiskunnassa tai solidaarisuusreaktiosta uhanalaiselle yhteisölle tai ryhmälle. Toinen sosiologinen näkökulma viharikoksiin on puolustetun yhteisön näkökulma. Viharikollisuus mielletään strategiana puolustautua tuttuihin identiteetteihin ja elämäntapoihin kohdistuvilta uhilta. (Roberts ym. 2013, 36-37.)

Viharikosten tekemistä on pyritty selittämään myös ekonomisilla ja poliittisilla tekijöillä. Ekonomisten teorioiden mukaan viharikollisuus juontaa juurensa niukkojen aineellisten resurssien tuomaan stressiin ja turhautumiseen, joka purkautuu viharikollisuutena. Poliittisena vaikuttimena on nostettu esiin esimerkiksi erilaiset kansalliset aateryhmät, jotka pyrkivät luomaan ja levittämään paikallista levottomuutta tiettyjen ryhmien välille omien poliittisten etujensa ajamiseksi. Yhtenä viharikosten taustalla vaikuttavana tekijänä on esitetty lisäksi historialliskulttuurisia syitä. (Roberts ym. 2013, 32, 37.)

Roberts ym. ovat tarkastelleet myös sitä, miten viharikoksia tekevät henkilöt muodostavat asenteensa ja siirtävät ajatukset toimintaansa. Ilmiötä on selitetty ensinnäkin kulttuurin välittymisellä sukupolvelta toiselle. Nuorten rasististen asenteiden ja näkemysten hautominen on erityisen vahvaa, kun niitä on kasvatuksessa pidetty normaalina ja nuori on omaksunut ne vanhemmiltaan tai muilta yhteisön vanhemmilta jäseniltä. Tällaisia asenteita vahvistat ja tukevat myös henkilökohtaisten kontaktien puute sekä joukkotiedotusvälineiden ilmapiiiri. Tutkimusten mukaan myös ekonominen asema on sidoksissa ennakkoluulottomien asenteiden kasvattamiseen. Rasistiset asenteet ja näkemykset ovat yleisempiä taloudellisesti heikossa asemassa olevissa perheissä, kun hyvin toimeentulevissa perheissä. (Roberts ym. 38-39.) Gan ym. puolestaan (2011, 678) ovat selittäneet viharikosten tekemistä sillä, että viharikoksista annetut tuomiot ovat usein kevyempiä, kuin muista vastaavista rikoksista annettavat tuomiot.

7.4 Viharikoksesta epäillyt – kuka tekee viharikoksia

Viharikollinen voidaan mieltää henkilönä, jota motivoi jonkinlainen vihamielisyys uhrin sosiaalista ryhmää kohtaan. Viharikosten tekijät eivät kuitenkaan ole yksi yhtenäinen luokka, vaan viharikosten tekemisen taustalla vaikuttavat erilaiset tekijät. Viharikosten tekijät voidaan jaotella karkeasti neljään kategoriaan:

- 1) Jännityksenhakijat – henkilöt, jotka tekevät rikoksia siitä saatavan jännityksen vuoksi
- 2) Puolustajat – henkilöt, jotka katsovat puolustavansa omaa reviiriään
- 3) Elämäntapaviharikolliset – henkilöt, jotka katsovat elämäntehtäväkseen vapauttaa maailma niistä ryhmistä, joita he pitävät pahoina tai ala-arvoisina
- 4) Kostajat – henkilöt, jotka yllyttävät väkivaltaista kostokierrettä (Roberts ym. 19-20.)

Kuten edellä todettiin, Suomessa viharikoksesta epäillyt ovat yleisimmin nuoria kantasuomalaisia miehiä. Myös Roberts ym. (2013, 20) on tehnyt havainnon, että viharikoksiin syyllistyneet henkilöt ovat yleensä nuoria miehiä, jotka ovat syyllistyneet viharikosten ohella myös muun tyyppisiin rikoksiin. Miehet syyllistyvät viharikoksiin ylipäätään kaksi kertaa todennäköisemmin kuin naiset.

Robertsin ym. (2013, 24) mukaan 56 prosentilla viharikokseen syyllistyneistä henkilöistä on taustalla aiemmin annettuja viharikostuomioita. Näin ollen merkittävä osa viharikosten tekijöistä erikoistuu nimenomaan viharikollisuuteen. Viharikoksiin erikoistuneiden henkilöiden tai ryhmien motivaatio viharikoksiin osallistumisesta voi usein olla varsinaisen väkivallan sijaan viestin lähettäminen laajemmalle yleisölle.

7.5 Viharikoksen uhrin

Viharikoksen uhri ei pääsääntöisesti joudu rikoksen kohteeksi sattumalta, vaan valikoituu kohteeksi oman henkilökohtaisen, yleensä näkyvän ominaisuutensa vuoksi. Uhrin ei välttämättä tarvitse edes kuulua kyseiseen ryhmään, vaan riittää kun tekijä olettaa hänen kuuluvan siihen. Uhri voi valikoitua viharikoksen kohteeksi myös sen perusteella, että hän on läheisessä suhteessa kyseiseen ryhmään kuuluvan henkilön kanssa tai hänellä on jokin muu yhteys ryhmään. Teko voi kohdistua esimerkiksi vastaanottokeskuksen työntekijään hänen työnsä perusteella. (Poliisihallitus 2016, 7-8.)

Viharikokset kohdistuvat tyypillisesti vähemmistöihin, joten viharikosten potentiaalisten uhrien lukumäärä on huomattavasti pienempi, kuin muiden rikosten kohdalla. Viharikokset eivät myöskään kohdistu pelkästään niiden kohteena olevaan välittömään uhriin, vaan koko uhrin edustamaan väestöryhmään. Muut ryhmän jäsenet voivat kokea olevansa uhattuna tai tuntea sympatiaa uhria kohtaan. (Gan ym. 2011, 679.)

Gan ym. (2011, 679) tuovat esille myös näkökulman, miten viharikoksen uhrien on vaikeampi välttää rikoksen kohteeksi joutumista verrattuna muiden rikosten kohteeksi joutumiseen. Viharikoksen uhrin toimivat hyvin harvoin provosoivasti tai muulla tavalla edesauttavat joutumista viharikoksen kohteeksi. Siinä missä pahoinpitelyn uhriksi joutumista voi usein ennalta ehkäistä omalla toiminnallaan, on mahdotonta muuttaa ihonväriään rotuun perustuvan viharikoksen välttämiseksi.

Myös Fischer ym. (2018, 315) nostavat viharikollisuuden keskeisenä piirteenä esiin sen, miten uhrin eivät yleensä ole tehneet mitään erityistä joutuakseen viharikoksen kohteeksi. Heihin kohdistetaan vihaa sen perusteella mitä he ovat, ei sen vuoksi mitä he ovat tehneet. Tämä synnyttää uhreissa voimattomuuden ja kyvyttömyyden tunnetta hallita tilannetta, koska käyttäytymisen tai asenteiden muuttaminen ei auttaisi suojautumaan viharikoksilta.

7.6 Viharikoksen vaikutus uhuriin

Viharikoksen vaikutus uhuriin on usein erilainen kuin sellaisen rikoksen, jonka taustalla ei ole vihamotiivia. Viharikokset aiheuttavat uhrilleen esimerkiksi muita rikoksia enemmän vihan tunteita, masennusta, hermostuneisuutta sekä traumaattista stressiä. (Nokso-Koivisto 2019, 16.)

Oikeusministeriön teettämästä selvityksestä käy ilmi, että vihapuhe ja häirintä vaikuttavat vahvimmin sen kohteeksi joutuneiden henkilöiden turvallisuuden tunteeseen, psyykkiseen terveyteen sekä viranomaisluottamukseen. Selvityksen mukaan vihapuhe tai häirintä ovat vaikuttaneet lisäksi uhrin työssäkäyntiin tai opiskeluun, perhesuhteisiin, ystävyys-suhteisiin, asuinpaikan valintaan, harrastamiseen, uskoon tai elämäntavoihin sekä fyysiseen terveyteen. (Korhonen ym. 2016, 12, 43.)

Oikeusministeriön selvityksen yhteydessä tehtyyn kyselyyn vastanneista viharikoksen uhreista yli puolet kertoi välttävänsä tiettyjä paikkoja, koska he pelkäävät joutuvansa häirinnän tai vihapuheen kohteeksi vähemmistöryhmään kuulumisensa vuoksi. Lisäksi kolmannes vastaajista ilmoitti välttävänsä tietyissä paikoissa liikkumista myös läheistensä seurassa tai kehottavansa läheisiään välttämään tiettyjä paikkoja vihapuheen tai häirinnän pelossa. (Korhonen ym. 2016, 44.)

USKOT-foorumin ja Rikosuhripäivystyksen laatiman raportin mukaan selvä enemmistö ilmoitetuista viharikoksista tapahtui nuorille tai nuorille aikuisille. Lähes puolet

viharikoksen uhreista oli 25-34-vuotiaita, toiseksi suurin ryhmä oli 16-24-vuotiaat ja kolmanneksi eniten viharikoksen uhreista oli 35-44-vuotiaita. Selvityksen mukaan viharikosten uhrien sukupuolijakauma oli hyvin tasainen, eivätkä viharikokset kohdistuneet erityisesti nimenomaan naisiin tai miehiin. (Nokso-Koivisto 2019, 7-8.)

Viharikoksen vaikutukset uhriin ilmenevät moninaisina ja voivat usein olla pitkäkestoisia. USKOT-foorumin ja Rikosuhripäivystyksen yhteistyössä laatimassa raportissa (Nokso-Koivisto 2019, 16) viharikosten vaikutuksia uhriin on tarkasteltu neljässä kategoriassa: tunnereaktiot ja vaikutukset terveyteen, turvattomuudentunne, eristävä vaikutus sekä välinpitämättömyys ja voimauttava vaikutus.

Merkittävä osa kyselyyn vastanneista viharikoksen uhreista kuvaili vaikutuksia tunnereaktioiden kautta. Yleisimmin kuvattuja tunteita olivat pelko, suru ja viha, joiden lisäksi uhrit tunsivat järkystä, ahdistusta, pettymystä, kuvotusta sekä luottamuksen tunteen menetystä. Moni viharikoksen uhri koki itseluottamuksensa kärsineen tapahtuneen myötä ja osa vastaajista kertoi toistuvan syrjinnän aiheuttaneen kyynistymisen ja luovuttamisen tunnetta. Viharikoksella on usein pitkäaikaisia vaikutuksia ja pelot sekä traumat saattavat nousta esiin rikoksesta muistuttavissa tilanteissa ja varjostaa elämää kauaskantoisesti. (Nokso-Koivisto 2019, 16-17.)

Keskeisenä viharikoksen aiheuttamana seurauksena esiin nousi myös uhrin kokema turvallisuudentunteen heikkeneminen ja noin neljännes uhreista kertoi muuttaneensa jollain tavalla käytöstään viharikoksen vuoksi. Rikoksesta seurannut epäasukavuuden tunne ja pelko rajoittivat sitä, missä, milloin ja miten uhrit uskalsivat liikkua ulkona. Viharikoksen uhriksi joutumisesta seurasi myös sulkeutuneisuutta sekä tarvetta rajoittaa itsensä ilmaisemista. (Nokso-Koivisto 2019, 18.)

Toisin kuin monen muun rikoksen kohdalla, viharikoksen uhri ei voi ajatella, että rikos olisi voinut tapahtua kenelle tahansa. Viharikoksen uhri tuntee usein erillisyyttä muusta yhteisöstä ja saattaa kokea, että ei ole muiden tavoin osa yhteiskuntaa. Selvityksen aineistosta nousi selvästi esille viharikosten eristävä vaikutus ja erityisesti toistuvasti viharikoksen uhriksi joutuneet kertoivat rikosten lisänneen erillisyyden tunnetta ja eristymistä muista. (Nokso-Koivisto 2019, 19.)

Viharikoksen uhrin ovat hyvin erilaisessa asemassa riippuen siitä, millaiset tukiverkostot heillä on ja miten he osaavat hakea apua. Viharikoksen uhrin näkökulmasta olisikin ensiarvoisen tärkeää, että erilaiset tukea tarjoavat tahot viestisivät selkeästi olevansa käytettävissä myös viharikosten uhreille. Erilaisten selvitysten mukaan uhrin kaipaavat enemmän tukea, mutta uhrien toivomista tukimuodoista ja ohjautumisesta eri palveluiden pariin tarvittaisiin lisätietoa, jotta viharikosten uhreille voitaisiin tarjota tarkoituksenmukaisia tukipalveluita. (Aaltonen 2019, 14.)

8 VIHARIKOSTEN TORJUNTA JA ENNALTA ESTÄMINEN

Viharikosten torjunnan ja ennalta estämisen merkitystä on korostettu viime vuosina erilaisissa strategioissa ja toimenpideohjelmissa. Euroopan rasismin ja muukalaisvihan vastainen komissio ECRI on kehottanut Suomea kehittämään viharikosten valvontaa sen selvittämiseksi, miten poliisi, syyttäjälaitos ja tuomioistuimet niitä käsittelevät. Suomea on myös kehoitettu kriminalisoimaan tietoverkoissa tapahtuvat rasistiset sekä muukalaisvihamieliset teot. Suomi on vastannut näihin vaatimuksiin vahvistamalla tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan. Poliisi on lisännyt toimiaan viharikollisuuden torjumiseksi esimerkiksi verkkopoliisitoiminnalla. Vuonna 2011 rikoslain rangaistuksen koventamisperusteita täsmennettiin siten, että niitä voidaan aiempaa kattavammin soveltaa rasististen rikosten lisäksi myös muihin viharikoksiin. (Ulkoasiainministeriö 2014, 65.)

Syyskuussa 2016 Suomen hallitus teki päätöksen vihapuheen, väkivaltaisen ekstremismin ja ääriliikkeiden laittoman toiminnan torjunnan tehostamiseksi. Poliisin ja muiden lainvalvontaviranomaisten toiminnan tehostaminen laittoman vihapuheen torjunnassa kirjattiin kansalliseen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisytoimintaohjelmaan. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2018, 168.) Ohjelman tavoitteisiin on lisäksi kirjattu viharikosten tehokas paljastaminen ja tutkinta, viharikosten uhrien ja niiden kohteeksi joutuvien yhteisöjen tukeminen sekä rikoksen vaikutusten tunnistaminen. (Mankkinen & Evwaraye 2016, 10, 15.)

Vuonna 2017 käynnistetyn, oikeusministeriön koordinoiman vihapuheen ja viharikosten vastaisen Against Hate -hankkeen tavoitteena on ollut kehittää keinoja viharikosten ja vihapuheen tunnistamiseen, ennaltaehkäisemiseen sekä seurantaan, luoda kansallisia yhteistyörakenteita verkkovihapuheen ja viharikosten seurantaan sekä puuttumiseen liittyen, vaihtaa kokemuksia ja jakaa esimerkkejä vihapuheen ja viharikosten vastaisessa työssä EU-tasolla sekä tunnistaa ja vahvistaa toimintatapoja viharikosten uhrien auttamiseen. Hankkeen verkostossa on mukana laaja joukko viranomaisia sekä järjestöjä, sisäministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä liikenne- ja viestintäministeriö. (Oikeusministeriö 2018.)

Viharikosten ja vihapuheen vastainen toiminta on ollut pitkään hajanaista ja koordinoimatonta, eikä sille ole asetettu selkeitä tavoitteita. Näin ollen myös toiminnan vaikutusten arviointi ja kokonaisnäkömyksen muodostaminen on haastavaa. Against Hate –hankkeessa on korostettu yhteisen tilannekuvan luomisen ja ammattilaisten välisen

tiedonvaihdon merkitystä. Tiedonvaihdon myötä mahdolliset aukkopaidat voidaan havaita ja lisäksi se auttaa viharikosten ennaltaehkäisyssä. (Aaltonen 2019, 8-9.)

8.1 Rikoslain sisältämät keinot puuttua viharikoksiin

Suomen rikoslakiin on kirjattu rikostunnusmerkistöjä, jotka voivat täytyä rasistisista tai muulla tavalla syrjivistä motiiveista. Vihamotiivin rangaistavuus on tällöin sisäänkirjoitettu rikoksen tunnusmerkistöön. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta voidaan esittää esimerkiksi kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Rikoslain 11 luvun 10 §:n mukaan kiihottamisrikokseen voi syyllistyä se, joka asettaa yleisön saataville tai muuten yleisön keskuuteen levittää tai pitää yleisön saatavilla tiedon, mielipiteen tai muun viestin, jossa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin ryhmää rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella taikka niihin rinnastettavalla muulla perusteella. Vihamotiivin rangaistavuus on vastaavalla tavalla sisäänkirjoitettu myös esimerkiksi rikokseen ihmisyyttä vastaan (RL 11:3), kidutukseen (RL 11:9a) ja syrjintärikokseen (RL 11:11). (Hyttinen & Tapani 2018, 24.)

Vuodesta 2004 alkaen rikoslaki on mahdollistanut myös rangaistuksen koventamisen, mikäli rikoksen motiivina on ollut rasistinen tai muulla tavoin syrjivä viha. Rikoslakiin kirjatun koventamisperusteen mukaan rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta, on rangaistuksen koventamisperuste. Periaatteessa minkä tahansa rikoksen rangaistusta voidaan näin ollen koventaa vihamotiivin perusteella. Mikäli henkilö esimerkiksi halventaa internetin keskustelupalstalla etniseen vähemmistöön kuuluvaa henkilöä nimenomaan etniseen ryhmään kuulumisen vuoksi, voi kyseessä olla kunnianloukkaus (RL 24:9). Koska teko on luonteeltaan viharikos, voidaan kunnianloukkauksesta määrätä rangaistuksen koventamisperusteen perusteella normaalia ankarampi rangaistus. (Hyttinen & Tapani 2018, 25.)

Rangaistuksen koventamisperustetta voidaan soveltaa myös sellaisissa tilanteissa, joissa valtaväestöön kuuluva henkilö on puolustanut väkivaltaisen rasistisen hyökkäyksen kohteeksi joutunutta henkilöä. Lisäksi esimerkiksi pakolaiskeskuksen työntekijään tai viharikoksen uhrin asianajajaan kohdistuneet teot voivat tulla ankarammin rangaistaviksi. Epäselvempää sen sijaan on se, voidaanko rangaistuksen koventamisperustetta soveltaa, jos

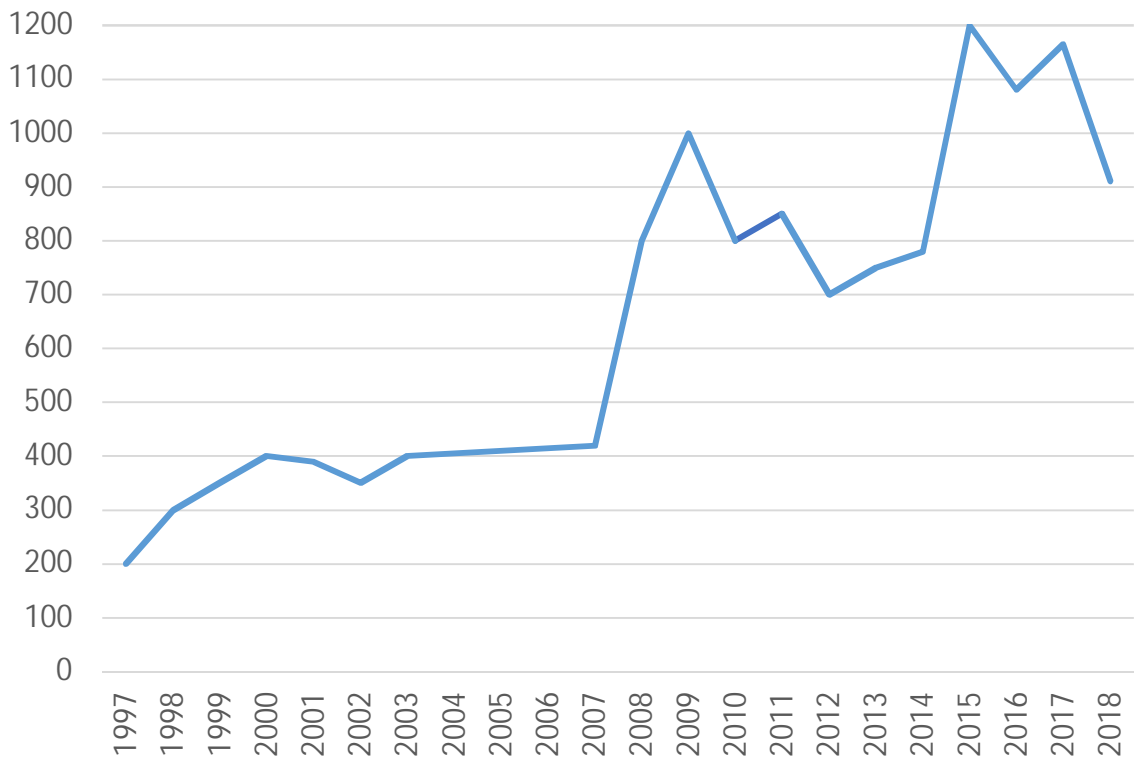
viharikos on kohdistunut esimerkiksi yliopistotutkijaan, joka on tutkimuksissaan puoltanut vähemmistöryhmien yhteiskunnallista asemaa. (Hyttinen & Tapani 2018, 25-26.)

Rikoslaki mahdollistaa tietyissä tilanteissa myös puuttumisen rasististen tai muulla tavoin suvaitsemattomuutta edistävien ryhmien toimintaan. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen on kriminalisoitu rikoslain 17 luvun 1a §:ssä. Rikoslaki määrittelee järjestyneeksi rikollisryhmittymäksi muun muassa tietyn ajan koossa pysyvän ja vähintään kolme henkilöä käsittävän yhteenliittymän, jonka tarkoitus on syyllistyä kiihottamiseen kansanryhmää vastaan (RL 6:5). Suomen lainsäädäntö mahdollistaa näin ollen puuttumisen järjestäytyneeseen rasismiin tai muun tyyppiseen organisoituun viharikollisuuteen. (Hyttinen & Tapani 2018, 26-27.)

Vaikka rikoslaki mahdollistaa tehokkaan puuttumisen viharikoksiin, se miten tehokkaasti syrjivään vihaan osataan puuttua poliisissa, syyttäjälaitoksessa ja tuomioistuimissa, on toinen asia (Hyttinen & Tapani 2018, 26). Åbo Akademiassa tekeillä olevassa tutkimuksessa on selvitetty, miten viharikoksiksi luokitellut jutut ovat edenneet syyttäjälle ja tuomioistuimeen. Vain pieni osa poliisin viharikoksoodilla merkitsemistä tapauksista eteni tuomioistuimen puntaroitavaksi ja koventamisperustetta harkittiin vieläkin pienemmässä osassa tapauksista. (Jansson 2018.)

8.2 Viharikokset ja poliisikäsitely

Rasistinen rikollisuus on kasvanut Suomessa tasaisesti vuodesta 1997 vuoteen 2007. Vuonna 2008 rasistisessa rikollisuudessa on havaittavissa selkeä kasvupiikki, joka selittyy osin tilastointimenetelmien uudistamisella. Seuraava huomattava kasvu on vuoden 2015 kohdalla, jolloin Suomeen tuli noin 32400 turvapaikanhakijaa. Seuraavana vuonna turvapaikanhakijoiden määrä laski merkittävästi ja sen myötä myös etniseen tai kansalliseen taustaan perustuneiden viharikosten määrä laski takaisin pidemmän aikavälin tasolle. Vuonna 2018 poliisille tehtiin yhteensä 910 rikosilmoitusta epäillyistä viharikoksista. Ilmoitusten määrä laski edellisvuodesta 255 tapauksella eli 22 prosentilla. (Rauta 2018, 13; Rauta 2019, 9.) Epäillyistä viharikoksista tehtyjen rikosilmoitusten kehitys vuosien 1997-2018 aikana on esitetty alla kuviossa 3.

Kuvio 3. Epäillyistä viharikoksista tehdyt rikosilmoitukset vuosina 1997-2018 (mukaihen Rauta 2018, 13; Rauta 2019, 9).

Tilastoja tarkastellessa on kuitenkin otettava huomioon, että viharikoksista ilmoitetaan poliisille hyvin harvoin, verraten uhritutkimusten tietoihin syrjinnän ja viharikosten yleisyydestä. Poliisin tietoon tulleet viharikokset eivät näin ollen käsitä kuin osan viharikoksista. (Aaltonen 2019, 22.) Oikeusministeriön selvityksen mukaan vain noin 20 prosenttia viimeisen 12 kuukauden aikana häirinnän tai vihapuheen kohteeksi joutuneista ilmoitti siitä jollekin taholle. Yleisimpiä syitä ilmoittamatta jättämisen taustalla olivat uskomus siitä, että asialle ei tehtäisi mitään tai sille ei voitaisi tehdä mitään sekä ajatus, että häirintä tai vihapuhe ei ole ollut riittävän vakavaa. Selvityksen mukaan vain 37 prosenttia vastanneista tiesi kenen puoleen kääntyä kohdatessaan vihapuhetta tai häirintää. (Korhonen ym. 2016, 37-38.)

Ongelma on havaittu myös kansainvälisellä tasolla. Euroopan unionin perusoikeusviraston EU-jäsenmaissa suorittamasta selvityksestä käy ilmi, että viharikoksen uhrit ovat usein vastahakoisia ilmoittamaan rikoksesta poliisille ja valtaosa jättää ilmoittamatta viharikoksista. Selvityksen mukaan viharikoksesta jätettiin usein ilmoittamatta pelosta, syyllisyydestä tai häpeäntunteesta johtuen. Ilmoittamatta jättämisen taustalla vaikuttivat myös uhrin tietämättömyys oikeuksistaan, rikosprosessista sekä tarjolla olevista

tukipalveluista. Moni myös koki prosessin byrokraattisena, kalliina tai aikaa vievänä. (Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2016, 27-29.)

Mikäli ilmoitetussa rikoksessa on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen, poliisi aloittaa tapauksesta esitutkinnan. Kun tapauksessa ilmenee mahdollisia viharikoksen piirteitä, poliisin tulee huolehtia viharikosluokittelumerkintöjen kirjaamisesta poliisiasiain tietojärjestelmään. Luokittelun avulla järjestelmästä voidaan poimia ja seurata epäiltyjä viharikostapauksia. Poliisiammattikorkeakoulun viharikosselvityksen mukaan 1.1.2018-30.6.2018 välisenä aikana kirjatuista, vihamotiivin sisältävistä, rikosilmoituksista 62 prosenttia oli saatu päätökseen helmikuuhun 2019 mennessä. 16 prosentissa ilmoituksesta tutkinta oli vielä avoinna ja 22 prosenttia jutuista oli keskeytetty. (Rauta 2019, 25.)

8.3 Viharikosten ennalta estäminen

Chakraborti ja Hardy (2017, 152) toteavat, että ennalta estävät toimenpiteet ovat tehokkaita vain, kun ne perustuvat tutkimustietoon. Valtaosa viharikollisuutta käsittelevästä tutkimuksesta on uhritutkimusta tai tarkastelee viharikollisuuden muotoja ja vaikutuksia. Viharikosten taustalla vaikuttavia motiiveja sen sijaan on tutkittu huomattavasti vähemmän. Tärkeää olisikin muodostaa entistä kattavampi tietopohja viharikosten tekijöistä sekä vaikuttimista ja motiiveista, jotka johtavat viharikollisuuteen.

Vaikka viharikosten tunnistamiseksi, puuttumiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi on tehty monia toimenpiteitä, viharikosten määrä ei ole vähentynyt. Viharikollisuus on saanut uusia muotoja ja verkossa tapahtuvat viharikokset linkittyvät usein kiinteästi reaali maailman tapahtumiin. Monella eri viranomaisella on tärkeä asema viharikosten vastaisessa työssä. Keskeisessä roolissa ovat erityisesti lainvalvontaviranomaiset eli poliisi, syyttäjänlaitos sekä tuomioistuimet. Viranomaisten resurssit eivät kuitenkaan ole nykyisellään riittävät ja ennalta estävä toiminta on tällä hetkellä osittain hanke pohjaista. Käytettävissä oleviin resursseihin vaikuttaa vahvasti se, miten tärkeäksi poliitikot ja päättäjät asettavat viharikollisuuden torjunnan. Avainasemassa viharikosten ennalta estävässä työssä olisikin saattaa viharikollisuuden tila päättävien tahojen tietoisuuteen. (Aaltonen 2019, 5, 7.)

Poliisin ennalta estävä toiminta on poliisin kaiken toiminnan poikkileikkaava toimintatapa, jota tehdään organisaation kaikilla tasoilla. Ennalta estävän toiminnan tavoitteena on toiminnan eri osa-alueiden huomiointi päivittäisessä perustoiminnassa, siten että saavutetaan mahdollisimman laaja vaikuttavuus rikosten ennalta estämisessä. Vihapuheid- ja rikosten

torjuntaan liittyvän toimintasuunnitelman valmistelua koskevan työryhmän loppuraportissa onkin ohjeistettu, että poliisilaitosten tulisi vakiinnuttaa tietojohtoisesti ennalta estävän toiminnan johdetut rakenteet ja yhdenmukaiset sekä vaikuttavat toimintamallit. Yksittäisten rikosepäilyjen käsittelyn yhteydessä on myös tuotava esille laajemmin tapauksen taustalla vaikuttavia ilmiöitä ja annettava vinkkejä rikosten ennalta estämiseen ja selvittämiseen. (Poliisihallitus 2016, 21-25.)

Vuonna 2017 Suomen hallitus osoitti poliisille rahoitusta vihapuheeseen ja viharikoksiin puuttumisen tehostamiseksi. Helsingin poliisilaitokselle perustettiin alkuvuodesta 2017 internetissä tapahtuvan viharikollisuuden torjuntaan keskittyvä VIPU-ryhmä. Ryhmän tehtävänä oli suorittaa näkyvää poliisitoimintaa sosiaalisessa mediassa keskusteluun osallistumalla sekä puuttumalla vihapuheeseen ennalta estävän toiminnan keinoin. (Enqvist & Rauta 2018, 124; Poliisihallitus 2016, 17.)

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen avulla pyrittiin kartoittamaan viharikollisuuden tilaa Suomessa sekä tarkastelemaan viharikollisuuden ilmenemismuotoja ja vihan taustalla vaikuttavia motiiveja. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin valmiuksia tunnistaa, torjua sekä ennalta estää viharikollisuutta. Tutkimus toteutettiin integroivana kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, jonka avulla tutkimusongelmiin pyrittiin vastaamaan olemassa olevaan tutkimustietoon perustuen.

Jotta viharikoksiin voitaisiin puuttua tehokkaasti ja toimenpiteitä osattaisiin kohdentaa tarkoituksenmukaisesti, rikosten erilaiset ilmenemismuodot on osattava tunnistaa. Vuonna 2018 poliisi kirjasi Suomessa yhteensä 910 rikosilmoitusta epäillyistä viharikoksista. Lähes 70% ilmoituksista oli uhrin etniseen tai kansalliseen taustaan kohdistuneita rikosepäilyjä. Uhrin uskonnolliseen taustaan liittyvien ilmoitusten osuus oli 17%, seksuaaliseen suuntautumiseen 6,7%, vammaisuuteen 5,3% ja sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun 1,3%. Seuranta on tehty vuodesta 2008 lähtien ja osuudet ovat pysyneet samalla tasolla koko tarkasteluajanjakson. (Rauta 2019, 3, 9.)

Vuonna 2018 Suomessa yleisin päärikos, johon epäiltiin liittyvän vihamotiivi, oli pahoinpitelyrikos. Seuraavaksi eniten viharikostapausten joukossa oli kunnianloukkauksia. Verrattuna vuoden 2017 tilanteeseen, sekä pahoinpitelyiden että kunnianloukkausten määrä kuitenkin laski. Muita epäiltyjä päärikoksia, joiden taustalla vaikutti vihamotiivi, olivat henkirikos, henkirikoksen yritys, seksuaalirikos, laiton uhkaus, syrjintä, kiihottaminen kansanryhmää vastaan, kotirauhan rikkominen sekä vahingonteko. Poliisi kirjasi yksittäisiä viharikosepäilyjä myös muilla rikosnimikkeillä. (Rauta 2019, 9.)

Viharikostapauksissa tekijää ei rangaista uskomuksesta tai mielipiteestä, vaan toiminnasta, jonka hän on perustellut näkemyksellään. Kun tarkastellaan viharikosten taustalla vaikuttavia motiiveja, voidaan yksittäisinä vihamotiiveina tunnistaa uhrin seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu, ihonväri, etninen tai kansallinen tausta, kieli, uskonto tai vakaumus tai vammaisuus. (Mathis 2018, 6; Nokso-Koivisto 2019, 11.) Poliisiammattikorkeakoulun viharikosselvityksen mukaan Suomessa vuonna 2018 valtaosaan poliisille ilmoitetuista viharikosepäilyistä liittyi etniseen tai kansalliseen taustaan liittyviä ennakkoluuloja tai vihamielisyyttä. Muita viharikoksen taustalla vaikuttavia motiiveja olivat uskonto tai vakaumus, seksuaalinen suuntautuminen,

vammaisuus sekä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvät motiivit. (Rauta 2019, 9.)

Vihamotiivien muodostumisen taustalla vaikuttavat erilaiset tekijät. Vihamotiiveja on selitetty psykologisilla tekijöillä, sosiaalipsykologisilla tekijöillä, ekonomisilla ja poliittisilla tekijöillä sekä historialliskulttuurisilla tekijöillä. Psykologiset tekijät perustuvat oletukseen tekijän henkilökohtaisesta vihamielisyydestä uhrin sosiaalista ryhmää kohtaan. Sosiaalipsykologiset selitykset pyrkivät puolestaan tunnistamaan mahdollisten väkivaltaisten taipumusten lisäksi myös ne olosuhteet, joissa näitä tuntemuksia ilmaistaan. Sosiologiset tekijät viharikosten taustalla ovat moniulotteisia, mutta tavanomainen asetelma on rinnastaa viharikoksia nuorten väkivaltaan ja rikollisuuteen. Ekonomisten teorioiden mukaan viharikollisuus perustuu niukkojen aineellisten resurssien aiheuttamaan turhautumiseen, joka purkautuu viharikollisuutena. Poliittisena vaikuttimena on nostettu esiin esimerkiksi erilaiset kansalliset aateriymät, jotka pyrkivät luomaan ja levittämään paikallista levottomuutta tiettyjen ryhmien välille omien poliittisten etujensa ajamiseksi. (Roberts ym. 2013, 32-33, 37.)

Viharikosten tekemistä on perusteltu myös kulttuurin välittymisellä sukupolvelta toiselle. Nuorten rasististen asenteiden ja näkemysten hautominen on erityisen vahvaa, kun niitä on kasvatuksessa pidetty normaalina ja nuori on omaksunut ne vanhemmiltaan tai muilta yhteisön vanhemmilta jäseniltä. Myös viharikoksista annetut kevyet tuomiot on esitetty mahdollisena houkuttimena viharikosten tekemiseen. (Roberts ym. 38-39; Gan ym. 2011, 678.)

Viharikosten tekijät eivät ole yksi yhtenäinen luokka, vaan teon taustalla vaikuttavat erilaiset syyt. Tekijät voidaan karkeasti jakaa neljään kategoriaan: jännityksenhakijat, puolustajat, elämäntapaviharikolliset sekä kostajat. Jännityksenhakijat tekevät rikoksia siitä saatavan jännityksen vuoksi, kun taas puolustajat mieltävät puolustavansa omaa reviiriään viharikoksia tehdessään. Elämäntapaviharikolliset näkevät elämäntehtävänänsä vapauttaa maailman niistä ryhmistä, joita he pitävät pahoina tai ala-arvoisina. Kostajat puolestaan tekevät viharikoksia yllyttääkseen väkivaltaista kostokierrettä. (Roberts ym. 19-20.)

Vihamotiivien tunnistaminen on osoittautunut käytännössä haastavaksi. Vihamotiivit eivät pääsääntöisesti käy ilmi, kun poliisi on ensimmäistä kertaa vuorovaikutuksessa uhrin kanssa. Myös viharikosten luokittelussa poliisijärjestelmiin on havaittu puutteita ja viharikostapaukset luokiteltiin usein väärin. Poliisiammattikorkeakoulun

viharikosselvityksen mukaan esimerkiksi vuonna 2018 epäiltyjä viharikoksia sisältävistä jutuista vain 26 prosenttia on luokiteltu viharikosjutuiksi. Vuonna 2017 vastaava luku on ollut 39 prosenttia ja sitä edeltävänä vuonna 23 prosenttia. (Woods 2010, 138; Rauta 2019, 10.) Vuoden 2017 tilastossa vaikuttaa todennäköisesti vuoden 2017 aikana järjestetty viharikostutkimus sekä erityisesti internetissä tapahtuneita viharikoksia tutkineen yksikön perustaminen.

Viharikosten tunnistamisen tehostamisessa keskeisessä asemassa on viharikostutkimuksen jatkaminen ja kehittäminen. Suomessa poliisi käsittelee viharikoksia poliisin peruskoulutuksessa sekä täydentävissä koulutuksissa. Poliisihallitus on lisäksi solminut Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston kanssa yhteisymmärryspöytäkirjan koskien lainvalvontaviranomaisten viharikosten vastaisen koulutusohjelman täytäntöönpanoa. Vuonna 2017 Poliisiammattikorkeakoulussa järjestettiin useita koulutuksia ohjelman mukaisesti. (Poliisihallitus 2016, 16; Enqvist & Rauta 2018, 123.)

Olemassa olevan koulutuksen lisäksi tarvitaan myös enemmän viharikosten tunnistamiseen keskittyvää koulutusta, jonka toteuttamisessa olisivat mukana viharikosten kohderyhmät sekä uhripalveluita tarjoavat tahot. Lainvalvontaviranomaisten ohella viharikostutkimusta tulisi suunnata myös muille ammattiryhmille, kuten esimerkiksi lasten ja nuorten parissa työskenteleville henkilöille. (Korhonen ym. 2016, 13; Aaltonen 2019, 13-14.)

Myöskään olemassa olevat viharikosten ilmoittamisen kanavat eivät ole riittävän tunnettuja ja niitä tulisikin kehittää, jotta niiden avulla voidaan tehokkaammin tunnistaa viharikoksia. Palveluja, joissa ilmoittamisen kynnyks on matala, tarvitaan tilanteissa, joissa häirintä ei ylitä rikosoikeudellista kynnyksiä tai uhri ei ole varma oikeuksistaan. Tällaisia kanavia ovat esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto, järjestötahot, nuorisotalot, auttavat puhelimet ja työterveydenhoito. (Korhonen ym. 2016, 134.)

Viharikosten torjunnan ja ennalta estämisen merkitystä on korostettu viime vuosina erilaisissa strategioissa ja toimenpideohjelmassa. Euroopan rasismin ja muukalaisvihan vastainen komissio ECRI on myös kehottanut Suomea kehittämään viharikosten valvontaa. Vastauksena vaatimuksiin, Suomen poliisi on lisännyt toimiaan viharikollisuuden torjumiseksi esimerkiksi verkkopoliisitoiminnalla. Vuonna 2017 oikeusministeriö käynnisti vihapuheen ja viharikosten vastaisen Against Hate -hankkeen, jonka tavoitteena on ollut kehittää keinoja viharikosten ja vihapuheen tunnistamiseen, ennaltaehkäisemiseen sekä

seurantaan, luoda kansallisia yhteistyörakenteita verkkovihapuheen ja viharikosten seurantaan sekä puuttumiseen liittyen, vaihtaa kokemuksia ja jakaa esimerkkejä vihapuheen ja viharikosten vastaisessa työssä EU-tasolla sekä tunnistaa ja vahvistaa toimintatapoja viharikosten uhrien auttamiseen. Hankkeen tavoitteena on ollut yhdenmukaistaa pitkään hajanaisena ollutta viharikosten ja vihapuheen vastaista toimintaa. (Ulkoasiainministeriö 2014, 65; Aaltonen 2019, 8-9.)

Vaikka viharikosten tunnistamiseksi, puuttumiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi onkin tehty lukuisia toimenpiteitä, viharikosten määrä ei ole toistaiseksi vähentynyt. Viharikollisuus on saanut uusia muotoja ja verkossa tapahtuvat viharikokset linkittyvät usein kiinteästi reaali maailman tapahtumiin. Viranomaisten resurssit eivät nykyisellään ole riittävät viharikosten torjuntaan ja ennalta estävä toiminta on tällä hetkellä osittain hanke pohjaista. Käytettävissä oleviin resursseihin vaikuttaa vahvasti se, miten tärkeäksi poliitikot ja päättäjät asettavat viharikollisuuden torjunnan. Tärkeää olisikin saattaa tieto viharikollisuuden tilasta päättävien tahojen tietoon. (Aaltonen 2019, 5, 7.)

Iso osa olemassa olevasta viharikostutkimuksesta on uhritutkimusta, joka painottuu uhrien kokemuksiin ja näkemyksiin viharikoksista. Viharikosten taustalla vaikuttavia motiiveja ja niiden muodostumista tarkastelevalle jatkotutkimukselle voisikin olla tarvetta. Olisi myös mielenkiintoista perehtyä tarkemmin viharikollisten mielenmaisemaan sekä seikkoihin, jotka saavat henkilön tekemään viharikoksia.

LÄHTEET

Aaltonen, M. 2019: Against hate -hankkeen suosituksia viharikosten ja vihapuheen vastaiseen työhön. Luettavissa: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/80ac0a59-5434-4983-b89e-e2ab0013ba21/f1302418-b5dd-4bec-9415-685407d0d1ab/JULKKAISU_20191128113136.pdf. Luettu 12.2.2020.

Aaltonen, M. 2019: Viharikokset käräjäoikeuksissa vuonna 2018. Luettavissa: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/80ac0a59-5434-4983-b89e-e2ab0013ba21/f8cd2930-307a-4c79-9df3-d36defb38e91/MUISTIO_20190524105518.pdf. Luettu 12.2.2020.

Aaltonen, M., Illman, M. & Mantila, A. 2019: Tietoa ja tapausesimerkkejä vihapuheesta ja viharikoksista. Luettavissa: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/80ac0a59-5434-4983-b89e-e2ab0013ba21/624589cc-538c-4945-8fdc-0cdbc5aced99/JULKKAISU_20191128113825.pdf. Luettu 15.3.2020.

Aveyard, H. 2010: Doing a literature Review in Health and social care. A practical guide. Maidenhead, Open University Press.

Brax, D. 2016: Motives, Reasons, and Responsibility in Hate/Bias Crime Legislation. Luettavissa: <http://web.b.ebscohost.com.polamk.idm.oclc.org/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=0d197ce4-76ee-4192-acf9-ed559b21af38%40pdc-v-sessmgr05>. Luettu 21.2.2020.

Chakraborti, N. & Hardy, S-J. 2017: Beyond empty promises? A reality check for hate crime scholarship and policy. Luettavissa: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/SC-06-2017-0023/full/pdf?title=beyond-empty-promises-a-reality-check-for-hate-crime-scholarship-and-policy>. Luettu 15.4.2020.

ECRI - Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio 2019: Suomea koskeva raportti (viides raportointikierros). Luettavissa: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-finland-finnish-translation-/1680972fa8>. Luettu 14.3.2020.

Enqvist, M. & Rauta, J. 2018: Viharikosten ja vihapuheen torjunta. Teoksessa: Muttilainen, V. & V. Huotari 2018: Poliisin toimintaympäristö – Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2018. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/155638/POLAMK%20Rap%20132_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 15.3.2020.

Euroopan unionin perusoikeusvirasto 2016: Ensuring justice for hate crime victims: professional perspectives. Luettavissa: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-justice-hate_crime-victims_en.pdf. Luettu 15.4.2020.

Fink, A. 2005: Conducting Research Literature Reviews: From the Internet to the Paper. Thousand Oaks: Sage Publications.

- Fischer, A., Halperin, E., Canetti, D. & Jasini, A. 2018: Why We Hate. Luettavissa: <https://journals-sagepub-com.polamk.idm.oclc.org/doi/pdf/10.1177/1754073917751229>. Luettu 13.4.2020.
- Forss, M. 2018: Rangaistava vihapuhe internetissä – miten kansanryhmän suoja eroaa yksilön suojasta? Luettavissa: <https://www-edilex-fi.polamk.idm.oclc.org/artikkelit/18864.pdf>. Luettu 3.1.2020.
- Gan, L., Williams, R.C. & Wiseman, T. 2011: A Simple Model of Optimal Hate Crime Legislation. Luettavissa: <http://web.b.ebscohost.com.polamk.idm.oclc.org/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=2f11f1cb-f2bb-489e-aeefa-5fdcc00bd7dd%40pdc-v-sessmgr05>. Luettu 24.3.2020.
- Hyttinen, T. & Tapani, J. 2018: Rikoksen ja rangaistuksen äärellä. Helsinki, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Jansson, K. 2018: Viharikoksissa ei käytetä koventamisperustetta, vaikka laki niin vaatisi – ”Tulokset ovat karua luettavaa”. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10266123>. Luettu 21.4.2020.
- Juntumaa, R. 2018: Miksi vihaamme? Yksilön ja yhteisön tunteen anatomiaa. Helsinki, Rauno Juntumaa ja Kirjapaja.
- Jyrkkiö-Shamsi, T. 2019: Viharikokset tuomioistuimissa – ns. vihamotiivi koventamisperusteena hovioikeuksien käytännössä. Luettavissa: https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/2018/u4TzMSL61/Valittuja_kysymyksiä_rikos-_ja_rikosprosessioikeudesta_II.pdf#page=47. Luettu 5.4.2020.
- Kinnunen, S. & Partanen, E. 2019: Sisäministeriön kansallisen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman arviointi. Luettavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161510/SM_18_19_2019_kansallisen%20v%c3%a4kivaltaisen%20radikalisoitumisen.pdf?sequence=7&isAllowed=y. Luettu 15.4.2020.
- Korhonen, N., Jauhola, L., Oosi, O. & Huttunen, H-P. 2016: ”Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä” - Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin. Luettavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76633/omso_7_2016_vipu-raportti_158_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 13.2.2020.
- Liikenne- ja viestintäministeriö 2018: Media- ja viestintäpolitiikan nykytila ja mittaaminen – loppuraportti. Luettavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160714/04_18_Media-%20ja-viestintapolitiikan-nykytila.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 3.4.2020.

Mankkinen, T. & Evwaraye, A. 2016: Kansallisen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma. Luettavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74921/Toimenpideohjelma_final.pdf. Luettu 4.1.2020.

Mankkinen, T. 2019: Suomen malli väkivaltaisen radikalisoitumisen ennalta ehkäisyssä. Luettavissa: <https://www.riku.fi/rikosuhripaivystys/riku-lehti/riku-lehti-1-2019/suomen-malli-vakivaltaisen-radikalisoitumisen-ennalta-ehkaisyssa/>. Luettu 25.3.2020.

Mankkinen, T. 2020: Väkivaltaista radikalisoitumista torjutaan ennalta ehkäisevällä työllä. Luettavissa: <https://intermin.fi/poliisiasiat/vakivaltainen-radikalisoituminen>. Luettu 12.2.2020.

Mathis, S. 2018: Motive, Action, and Confusions in the Debate over Hate Crime Legislation. Luettavissa: <http://web.b.ebscohost.com.polamk.idm.oclc.org/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=3a048969-0660-4142-a732-4382dc8f6f40%40pdc-v-sessmgr05>. Luettu 17.3.2020.

Mäkinen, K. 2019: Sanat ovat tekoja – Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161613/SM_23_19_Sanat%20ovat%20tekoja%20Vihapuhe%20ja%20nettikiusaamisen%20vastaisten%20toimien%20tehostaminen_final.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 13.1.2020.

Nokso-Koivisto, I. 2019: Uhrien kokemuksia viharikoksista Suomessa vuosina 2014-2018. Luettavissa: https://www.riku.fi/content/uploads/su_file/2140__Uhrien_kokemuksia_viharikoksista_2014_2018.pdf. Luettu 13.1.2020.

Nuotio, K. 2015: Vihapuheen rikosoikeudellinen sääntely. Teoksessa Neuvonen, R. (toim.) 2015: Vihapuhe Suomessa. Helsinki, Edita Publishing Oy.

Oikeusministeriö 2018: Against hate -projekti. Luettavissa: <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM005:00/2018>. Luettu 13.1.2020.

Poliisihallitus 2016: Vihapuheiden ja -rikosten torjuntaan liittyvän toimintasuunnitelman valmistelua koskevan työryhmän loppuraportti. Luettavissa: https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/55559_53788_Vihapuheiden_tehostettu_torjunta_raportti.pdf?c6106bf1ae75d488. Luettu 14.3.2020.

Rauta, J. 2017: Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2016. Luettavissa: <https://core.ac.uk/download/pdf/161416037.pdf>. Luettu 6.2.2020.

Rauta, J. 2018: Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2017. Luettavissa: <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Poliisin+viharikosraportti+vuosi+2017>. Luettu 4.2.2020.

Rauta, J. 2019: Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2018. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/261556/Polamk_katsaus_15_Viharikos_B5_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 13.12.2019.

- Roberts, C., Innes, M., Williams, M., Tregidga, J. & Gadd, D. 2013: Understanding who commits hate crime and why they do it. Luettavissa: <https://orca.cf.ac.uk/58880/1/understanding-who-commits-hate-crime-and-why-they-do-it-en.pdf>. Luettu 20.3.2020.
- Saarikkomäki, E. 2019: Vihapuhe 2.0 - Ilmiön muutokset ja siihen reagointi. Haaste 3/2019.
- Salminen, A. 2011: Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Luettavissa: https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf. Luettu 29.1.2020.
- Savolainen, J. 2011: Rasismi- ja viharikoksia koskevat uudet säännökset voimaan kesäkuun alusta. Luettavissa: <https://www-edilex-fi.polamk.idm.oclc.org/uutiset/28133?allWords=vihamotiivi&offset=1&perpage=20&sort=relevance&searchSrc=1&advancedSearchKey=532912>. Luettu 20.3.2020.
- Sisäministeriö 2017: Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2017. Luettavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79235/03%202017_Vakivaltaisen%20ekstremismin%20tk%201_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 5.1.2020.
- Sisäministeriö 2018: Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2018. Luettavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160777/SM_13_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Luettu 4.4.2020.
- Sisäministeriö 2019: Suurin osa viharikoksista on rasistisia rikoksia. Luettavissa: <https://intermin.fi/poliisiasiat/viharikollisuus>. Luettu 20.1.2020.
- Tihveräinen, T. 2015: Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2015. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/116581/Katsauksia_10.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 13.1.2020.
- Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki, Tammi.
- Ulkoasiainministeriö 2014: Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko 2014. Luettavissa: https://um.fi/documents/35732/48132/valtioneuvoston_ihmisoikeusselonteko_2014__pdf_659_kb_5fb242e6-1b06-04b6-22f3-a9d1025ce7d2?t=1528834404961. Luettu 4.4.2020.
- Vuorensyrjä, M & Fagerlund M. 2018: Poliisibarometri 2018. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/150940/Polamk_raportteja_130_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 4.4.2020.
- Walters, M.A. & Brown, R. 2016: Preventing Hate Crime. Luettavissa: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2918876. Luettu 17.4.2020.
- Woods, J.B. 2010: Policing Hatred: A Case Study of an English Police Force. Luettavissa: <http://web.a.ebscohost.com.polamk.idm.oclc.org/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=a dcf9153-de66-434c-ac88-162185018036%40sessionmgr4008>. Luettu 17.3.2020.

LIITE 1. Kirjallisuuskatsaukseen valitut alkuperäistutkimukset

Tekijä(t)	Tutkimuksen nimi	Julkaisuvuosi
Aaltonen, M.	Against hate -hankkeen suosituksia viharikosten ja vihapuheen vastaiseen työhön.	2019
Aaltonen, M., Illman, M. & Mantila, A.	Tietoa ja tapausesimerkkejä vihapuheesta ja viharikoksista – käsikirja lainkäyttäjille	2019
Brax, D.	Motives, Reasons, and Responsibility in Hate/Bias Crime Legislation	2016
Chakraborti, N. & Hardy, S-J.	Beyond empty promises? A reality check for hate crime scholarship and policy	2017
Enqvist, M. & Rauta, J.	Poliisin toimintaympäristö: Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2018	2018
Euroopan unionin perusoikeusvirasto	Ensuring justice for hate crime victims: professional perspectives	2016
Fischer, A., Halperin, E., Canetti, D. & Jasini, A.	Why We Hate	2018
Forss, M.	Rangaistava vihapuhe internetissä: miten	2018

	kansanryhmän suoja eroaa yksilönsuojasta?	
Gan, L., Williams, R.C. & Wiseman, T.	A Simple Model of Optimal Hate Crime Legislation	2011
Korhonen, N., Jauhola L., Oosi O. & Huttunen H-P.	”Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä”: Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin	2016
Mathis, S.	Motive, Action, and Confusions in the Debate over Hate Crime Legislation	2018
Nokso-Koivisto, I.	Uhrien kokemuksia viharikoksista Suomessa vuosina 2014-2018	2019
Poliisihallitus	Vihapuheiden ja -rikosten torjuntaan liittyvän toimintasuunnitelman valmistelua koskevan työryhmän loppuraportti.	2016
Rauta, J.	Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2016	2017
Rauta, J.	Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2017	2018

Rauta, J.	Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2018	2019
Roberts, C., Innes, M., Williams, M., Tregidga, J. & Gadd, D.	Understanding who commits hate crime and why they do it	2013
Sisäministeriön työryhmä, puheenjohtaja Mäkinen, K.	Sanat ovat tekoja: Vihapuheen ja nettikiusaamisen vastaisten toimien tehostaminen	2019
Walters, M.A. & Brown, R.	Preventing Hate Crime	2016
Woods, J.B.	Policing Hatred: A Case Study of an English Police Force	2010